

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Bankers innehav av finansiella instrument värderade till verkligt värde i Nivå 3

– en studie av 75 banker inom Europeiska Unionen

Magisteruppsats i Externredovisning

Författare: Oskar Adolfsson 800127
Jonas Antonsson 710125

Handledare: Jan Marton
Gudrun Baldvinsdottir

Förord

Vi vill tacka våra handledare Gudrun Baldvinsdottir och Jan Marton samt alla medlemmar i opponeringsgruppen för värdefullt stöd och tänkvärda synpunkter som har varit betydelsefulla för arbetets framskridande.

Göteborg 1:a juni 2010

Oskar Adolfsson

Jonas Antonsson

“If you understand the accounting standard for financial instruments, then you haven't read it properly”.

Sir David Tweedie, Ordföranden för IASB

Sammanfattning

Författare: Oskar Adolfsson och Jonas Antonsson

Handledare: Gudrun Baldvinsdottir och Jan Marton

Titel: Upplysningar om värderingsmetoder för finansiella instrument värderade till verkligt värde – en studie av 75 banker inom Europeiska Unionen

Bakgrund: I finanskrisens spår har redovisningen genomgått en snabb förändring när det gäller upplysningskraven för finansiella instrument värderade till verkligt värde genom en omarbetad IFRS 7. Så väl IASB som FASB har länge arbetat med standards för redovisning av finansiella instrument med anledning av att dessa är en allt viktigare komponent i företagens riskhantering. Historiskt har anskaffningsvärde varit den värderingsmetod som har tillämpats beroende på dess tillförlitlighet. Men i takt med att finansiella instrument handlas med allt mer kan värdering ske med hjälp av prisnoteringar där marknaden är tillräckligt aktiv. Värdering till verkligt värde har därför allt mer blivit den metod som har förespråkats av normgivarna. Argumenten är bland annat att det ger både en relevant och tillförlitlig redovisning.

Problem och syfte: En av förändringarna i upplysningskraven för finansiella instrument angående värdering till verkligt värde är att företagen numera måste upplysa om hur tillförlitlig värderingen av instrumenten är. Instrumenten delas upp i tre nivåer och klassificeringen beror på vilken indata som använts vid värderingen. När värderingen inte bygger på prisnoteringar eller annan tillförlitlig marknadsdata ökar subjektiviteten genom att värderingsprocessen blir beroende av företagets interna antaganden. Syftet med denna uppsats är att studera i vilken omfattning Europeiska banker innehar finansiella instrument som är osäkra i värderingen genom sin värderingsmetod och därmed klassificeras som nivå 3. Studien skall även undersöka om det kan identifieras skillnader mellan banker med olika storlek i fråga om innehav av nämnda instrument.

Metod: Undersökningen baseras på en studie av 75 banker inom Europeiska Unionen som omfattas av förändringen genom att man tillämpar IFRS i sin redovisning. Genom att producera centralmåttan medelvärde och median samt undersöka spridningen i urvalet i förhållande till bankernas egna och totala kapital, har en analys av situationen genomförts. Denna har hämtat stöd i teorier som har eftersökts i litteraturen. Uppsatsen har en deskriptiv ansats. En uppdelning i stora, medelstora och små banker har gjorts för att identifiera skillnader som beror på storlek av bankens verksamhet som har mätts i bankens totala kapital.

Slutsats: Undersökningen har kommit fram till att det generellt sätt är låga innehav av finansiella instrument värderade i nivå 3 i förhållande till eget kapital och totalt kapital. Ett fåtal banker har däremot så pass höga innehav så att en felvärdering kan få betydande effekt på den finansiella ställningen. Studien har även kommit fram till att det råder en positiv korrelation mellan storlek på bank och innehav av de undersökta finansiella instrumenten.

Fortsatta studier: En undersökning av skillnader med avseende på affärsinriktning och andel innehav av finansiella instrument gick inte att genomföra vid tidpunkten för uppsatsen. Författarna anser det vara av värde att undersöka detta vid en senare tidpunkt. Det har även framkommit att en avvägning mellan nivå 2 och nivå 3 kategorisering är problematisk vilket är intressant att studera närmare

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Problemdiskussion	2
1.3 Frågeställning	3
1.4 Syfte	4
1.5 Avgränsning	4
2. Metod	5
2.1 Informationsinsamling	5
2.2 Metodval.....	5
2.2.2 Uppdelning med avseende på affärsinriktning	6
2.3 Urval.....	6
2.4 Datainsamling.....	7
2.5 Statistisk analys	8
2.6 Uppsatsens kvalitet.....	9
3 Referensram	10
3.1 Definition på finansiella instrument.....	10
3.2 Syftet med de finansiella rapporterna.....	11
3.2.1 Kvalitativa egenskaper	11
3.3 Värderingsmetoder	12
3.4 Värdering till verkligt värde	12
3.4.1 Debatt om värdering till verkligt värde	13
3.5 Värdering av finansiella instrument	15
3.5.1 Värderingshierarki.....	16
3.5.2 Problem för små banker	19
3.5.3 Identifiering av nivå	19
3.6 Teorier med koppling till redovisning.....	19
3.6.1 Neutralitet i värderingsmodeller.....	19
3.6.2 Market for Lemons.....	21
3.6.3 Storlek på bank och storlek på eget kapital.....	22
4 Empiri.....	23
4.1 Inledning.....	23
4.2 Resultat för hela urvalet	23
4.3 Resultat för storlek på bank och eget kapital	25
4.4 Resultat för storlek på bank och totalt kapital.....	27
5 Analys.....	29
5.1 Nivå 3 i relation till Eget Kapital och Totalt Kapital	29
5.2 Identifiering av nivå	30
5.3 Problem för små banker	30
5.4 Market for Lemons.....	31
6 Avslutning	32
6.1 Slutsats	32
6.2 Förslag på fortsatt forskning	33
Källförteckning.....	
Bilaga 2	

1. Inledning

Kapitlet inleds med att en kort bakgrund presenteras till det valda ämnet. Sedan leds läsaren in på problemområdet som avslutas med frågeställningen. Slutligen redogörs för uppsatsens syfte och avgränsningar.

1.1 Bakgrund

Under början av 2000-talet har ekonomin upplevt en högkonjunktur som har förbättrat förutsättningarna för många människor. Räntan var låg, företagen gjorde stora vinster och bankerna hade massor av pengar att låna ut. Bankerna, framförallt i USA, började då att låna ut pengar även till kunder som tidigare inte ansetts som kreditvärdiga för till exempel bostadslån.¹ Dessa krediter paketerades på olika sätt och man gav ut obligationer med lånen som säkerhet. Kreditgivningen byggde på att fastighetspriserna fortsatte att stiga men när konjunkturen vände 2007 började denna kategori av kunder att få problem med att amortera sina lån och betala sina räntor.² Banker, finansiella institut och pensionsfonder som hade investerat i värdepappren blev nu tvungna att skriva ned värdet och gjorde därmed stora förluster. När den 158 år gamla banken Lehman Brothers den 15:e september 2008 ansökte om chapter 11, USA:s motsvarighet till företagsrekonstruktion, var en av de allvarligaste finanskriser i modern tid ett faktum.³

I Finanskrisens spår har många av redovisningens brister kommit upp till ytan. Trots att självreglering och principbaserade regelverk tillämpas av International Accounting Standard Board (IASB), som är den organisation som ger ut redovisningsnormer för bland annat börsnoterade företag inom Europeiska Unionen, kan ändå följderna bli en förskjutning tillbaka mot mer detaljerade regler. Behovet av en översyn av reglerna kan tydas i den kraftsamling IASB har gjort för att förändra redovisningen av bland annat finansiella instrument sedan finanskrisen bröt ut.⁴

Både IASB och Financial Accounting Standard Board (FASB), som är den amerikanska motsvarigheten, har sedan länge haft ett pågående förändringsarbete⁵ med anledning av att finansiella instrument har blivit en allt viktigare del av företagets riskhantering⁶. Enligt IASB:s definition är ett finansiellt instrument varje form av avtal som ger upphov till en finansiell tillgång i ett företag och en finansiell skuld eller egetkapitalinstrument i ett annat företag.⁷

¹ Anders Bäckström, & Jan Forsell, Finanskrisen – orsak och risk för svenska företag, *Balans nr 11*, 2008

² Hans Rosén, *Så funkar finanskrisen*, dn.se, 2008-09-18

³ Bäckström & Forsell 2008

⁴ Ibid

⁵ Marton, Jan, Redovisningen har skuld i krisen, *Dagens Industri*, 29 september 2008

⁶ Marton et al, *IFRS – i teori och praktik*, Bonniers, Sundbyberg, 2008

⁷ IAS 39 punkt 11, *Internationell redovisningsstandard i Sverige*, FAR SRS Förlag, Avesta, 2009

Denna utveckling har inneburit att möjligheterna att bedöma företagets finansiella struktur vid redovisning till anskaffningskostnad har försämrats. En svår avvägning i redovisningen är hur man skall förhålla sig till tillförlitlighet och relevans och i många fall får det ena stå tillbaka för det andra. Historiskt har relevans fått överges till förmån för tillförlitlighet genom användningen av anskaffningsvärde vid värdering. När det gäller finansiella instrument kan man i vissa fall kombinera båda egenskaperna i redovisningen genom värdering till verkligt värde. I många fall finns tillgång till aktiva marknader där ett verkligt värde kan bestämmas som både anses relevant och är tillförlitligt.⁸ Verkligt värde definieras i IAS 39 som det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld regleras, mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs.⁹

IASB har med anledning av finanskrisen vidtagit två förändringar inom ramen för finansiella instrument. Dels upplysningskrav om löptider på vissa finansiella instrument för att på ett bättre sätt åskådliggöra likviditetsrisker samt upplysningskrav om hur verkligt värde har beräknats. Efter finanskrisens utbrott var IASB snabba med att implementera dessa tillägg i IFRS 7. Förändringarna motiveras med att de är i linje med IASB:s åtgärds paket för att förhindra liknande kriser i framtiden och att det är ett svar på G20-gruppens önskemål om ökad transparens. Åtgärderna syftar också till att öka likheten med US GAAP:s motsvarighet SFAS 157.¹⁰

1.2 Problemdiskussion

En av förändringarna i upplysningskraven för finansiella instrument angående värdering till verkligt värde är att företagen numera måste upplysa om hur tillförlitlig värderingen av instrumenten är. Instrumenten delas upp i tre nivåer i en värderingshierarki. Vilken nivå instrumenten hamnar i beror på vilken indata som använts vid värderingen. Det bästa belägget för verkligt värde är prisnoteringar på en aktiv marknad och instrument som uppfyller det kravet, exempelvis börsnoterade aktier, hamnar i nivå 1 av värderingshierarkin.

Svårigheter uppstår när man skall beräkna verkligt värde om företaget inte kan få informationen från aktuella transaktioner på en aktiv marknad. Andra värderingsmetoder får då användas för att fastställa det värde ett instrument skulle ha haft vid en försäljning vid värderingstillfället.

Subjektiviteten i värderingen av finansiella instrument ökar ju större del av dem som är värderade med hjälp av en värderingsteknik.¹¹ De data som används i modellerna kan antingen vara observerbara marknadsdata, exempelvis råvarupriser, eller olika typer av uppskattningar.¹²

⁸ Marton et al. (2008)

⁹ IAS 39, punkt 9

¹⁰ IASB enhances financial instruments disclosures, *IASB press release*, 2009

¹¹ *Lagstadgad IFRS s.7, Finansinspektionen*, 2009

¹² IAS 39 VT 74-82, Internationell redovisningsstandard i Sverige, 2009, FAR SRS Förlag

Det är framförallt det senare som är det mest problematiska då en stor del av den indata som används i värderingstekniken är icke-observerbar vilket gör värderingen än mer subjektiv och därmed mindre tillförlitlig.¹³ Dessa instrument kategoriseras i nivå 3 vilka IASB anser att användarna av de finansiella rapporterna behöver mer information om¹⁴.

Sir David Tweedie, Ordförande i IASB, säger att finanskrisen har visat att förståelse för hur verkligt värde bestäms för finansiella instrument, speciellt när endast begränsad information finns tillgänglig, är avgörande för att upprätthålla förtroendet på de finansiella marknaderna.¹⁵

Upplysningar, som ett komplement till redovisade siffror, blir en förutsättning för att användarna av redovisningen skall ha möjlighet att göra riktiga bedömningar. Som vi har fått uppleva under den pågående finanskrisen är bankens riskexponering väsentlig för bedömning av den finansiella ställningen och när förtroendet för banken rubbas kan det få konsekvenser för hela finansmarknaden.

Om det skulle visa sig att antaganden som banken gjort är felaktiga kan det innebära att en för hög värdering av de finansiella instrumenten har gjorts. Om differensen mellan gjorda bedömningar och de finansiella instrumentens faktiska värden skulle visa sig vara stora riskerar bankens finansiella ställning kunna påverkas väsentligt. I värsta fall kan storleken på bankens egna kapital bli otillräckligt och banken riskerar därmed att drabbas av insolvens.¹⁶ Vi finner det därför intressant att titta på hur mycket finansiella instrument bankerna har investerat i. Att bara undersöka en absolut summa som två banker har investerat i dessa finansiella instrument säger inte så mycket. Investeringarna måste sättas i relation till omfattningen av bankernas verksamhet och bankernas förmåga att fortsätta bedriva sin verksamhet. Det vill säga hur de kan påverkas av att felaktiga uppskattningar har gjorts vid värdering av finansiella instrument i nivå 3. Eftersom det är första gången upplysningarna skall lämnas är det också intressant att titta på om det kan finnas mönster som skiljer sig åt mellan olika typer av banker. Därför vill vi titta på om storleken på banken har en betydelse för hur stort innehav banken har i och med att man kan anta att större banker har fler typer av instrument.

1.3 Frågeställning

Utifrån vår bakgrund och problemdiskussion ställer vi därför följande frågor:

- *Hur stort innehav av finansiella instrument värderade till verkligt värde med icke-observerbar indata har banker i relation till eget kapital och totalt kapital?*
- *Kan väsentliga skillnader konstateras mellan olika banker med avseende på storlek*

¹³ Lagstadgad IFRS s.7, Finansinspektionen, 2009

¹⁴ Improving disclosures about financial instruments, IASB Exposure Draft, 2008

¹⁵ IASB (2009)

¹⁶ Hammar, I., *Oklart värde på SEB:s obligationer*, www.realtid.se, 2008-12-09

1.4 Syfte

Huvudsyftet med uppsatsen är att förmedla en bild av hur utsatta bankers finansiella ställning är för felaktiga bedömningar när värdering av finansiella instrument sker med data som inte är observerbar eller är verifierbar på en marknad. Utöver uppsatsens huvudsyfte skall eventuella skillnader i relativt innehav sökas i bankernas storlek.

1.5 Avgränsning

Uppsatsen kommer endast att studera banker inom den Europeiska Unionen som följer IFRS (International Financial Reporting Standards). Dessutom skall en årsredovisning för kalenderåret 2009 ha publicerats på bankens hemsida senast vid tidpunkten för när undersökningen påbörjas för att banken skall ha möjlighet att ingå i urvalet.

2. Metod

I kapitlet beskrivs vilken metod som har använts i studien samt hur urvalet har genomförts och vilka bortfall som har förekommit. Därefter redogörs för vilka val som har företagits under genomförandet av den statistisk bearbetningen samt vilka argument som finns för dessa. Vidare klargörs processen för hur insamling av information och data har gått till. Avslutningsvis tar författarna upp vilka faktorer som är viktiga för resultatet av studien och dess tillförlitlighet.

2.1 Informationsinsamling

För att få underlag till uppsatsens inledning samt litteraturkapitel har information i form av artiklar samlats in via de databaser som finns tillgängliga på Göteborgs Universitetsbibliotek samt genom sökningar på www.scholar.google.com. Facklitteratur och läroböcker i ämnet har också använts. Som grund för datainsamlingen samt för analys och slutsats av den samma har en översiktlig genomgång av IFRS 7, IAS 39 och i viss mån även IAS 32, genomförts samt en fördjupad studie av de upplysningskrav vilka omfattas av uppsatsen IFRS 7, punkt 27 A-B . Vid tolkning av standarden har även IASB:s Basis for Conclusions samt publikationer från revisionsbyråer studerats. Tidigare uppsatser som behandlar förändringar i upplysningsstandarder har också lästs för att ha som jämförelse och vägledning. Uppsatserna har sökts på www.gu.se samt www.gu.se och www.gu.se.

2.2 Metodval

Undersökningen avser dels att ta reda på hur stor del av bankernas finansiella instrument som är kategoriserade som värderade med icke observerbar data (nivå 3 i IFRS 7:s värderingshierarki) i förhållande till egna kapitalet och totalt kapital bland banker inom den Europeiska Unionen. Denna del av uppsatsen skall samla in data om finansiella instrument värderade till verklig värde och genom bearbetning skapa en generell bild av hur detta gestaltar sig bland banker i Europeiska Unionen och sedan förmedla detta till läsaren. Detta genomförs med ett angreppssätt som Patel och Davidsson kallar deskriptiv ansats. Syftet är att på ett överskådligt sätt beskriva hur stort nämnda bankernas innehav av finansiella instrument värderade med interna modeller eller med icke observerbar data är i förhållande till eget kapital och totalt kapital. Detta åskådliggörs genom att presentera central- och spridningsmått för ett urval av banker.

Den andra delen i undersökningen genomförs för att konstatera om det finns signifikanta skillnader mellan valda kategorier av banker. Metoden har en explorativ ansats genom sitt syfte att identifierat om det finns ett samband mellan förhållandet i banker med gemensam karaktär eller för den delen att inget samband kan konstateras.

För att uppfylla ovanstående kriterier har valet fallit på en statistisk bearbetnings- och analysmetod. Mer om hur den har gått till finns att läsa nedan under statistisk analys. Uppdelningen i kategorier bygger på författarnas antaganden av vad som kan upptäckas i undersökningen. Belägg för resultatet har sedan sökts i vad som redan är publicerat. Strävan är en begränsad kunskap eller lokal teori.¹⁷

Författarna har valt att undersöka om det finns gemensamma drag efter storlek på balansomslutning. Uppdelningen har skett enligt följande:

Med avseende på storlek

1. Stora banker

2. Medelstora banker

3. Små banker

2.2.2 Uppdelning med avseende på affärsinriktning

I ett inledningsskede var avsikten att också identifiera skillnader beroende på vilken typ av verksamhet banken bedriver. Med anledning av tidpunkten för undersökningen och att den tillgängliga gruppen (se nedan om problemet med att få banker offentliggjort sina årsredovisningar) hade en skev fördelning mellan olika verksamheter ansåg författarna att resultatet inte hade något att bidra med. De två grupper som gick att urskilja i den tillgängliga gruppen bestod till majoriteten av affärsbanker och banker som var holdingbolag. Förhållandet mellan affärsbanker och banker som är holdingbolag ansågs inte intressant på grund av att svaret endast skulle bestå i var i en koncernstruktur som instrumenten placeras. Undersökningen skulle dock kunna göras vid en senare tidpunkt då fler banker har publicerat sina årsredovisningar. Se resultat i bilaga 3.

2.3 Urval

Studien har genomförts genom att ett urval av banker har undersökts. För information om vilka banker som ingår i populationen användes databasen Bankscope via Göteborgs Universitetsbibliotek. I sökningen angavs tre begränsningskriterier: Accounting Standards (IFRS), World Region/Country (European Union, enlarged) och Last Available Year (2009).

Data update	874
Username	Gothenburg Library-4577
Export date	01/05/2010
1.	Accounting standards: International Financial Reporting Standards (IFRS) 3,661
2.	World Region/Country: European Union, enlarged 7,437
3.	Last Available Year: 2009 11,747
Boolean search : 1 And 2 And 3	
	TOTAL 293

Bild 1: Resultat från sökning i BankScope med sökkriterier

¹⁷

Patel, R., Davidson, B., *Forskningsmetodikens grunder*, 1994, Studentlitteratur, Lund

Listan på de 293 bankerna som uppfyllde kriterierna exporterades till Excel och sorterades efter senaste rapportdatum och de banker som hade en senaste rapportdatum tidigare än 12/2009 togs sedan bort vilket reducerade urvalet med 55 banker. Detta gjordes på grund av att ändringarna i IFRS 7 gäller för rapportperioder som börjar 1:a januari 2009 eller senare. Med hänsyn till när undersökningen genomförs innebär det att endast banker med kalenderår som redovisningsperiod kan ingå i urvalet. Vid en sökning på redovisningsperiod 2008 identifierades 1354 banker som ingår i populationen som undersökningen omfattar och som fortfarande är verksamma. Differensen beror på att saknade banker i listan för 2009 ännu inte har publicerat sina årsredovisningar när undersökningen skulle göras.¹⁸

Vidare har 34 banker fallit ur urvalet på grund av att det saknas uppgifter på totala tillgångar i Bankscope. Därmed begränsades populationen till en tillgänglig grupp på 204 banker från vilken urvalet gjordes. Urvalet genomfördes som ett stratifierat urval med storlek som strataindelning (se nedan).¹⁹

För att undersöka förklaringsvariabeln storlek krävdes en uppdelning av bankerna efter ett mått. Valet föll på totala tillgångar som den variabel som passade undersökningen genom att tillförlitliga uppgifter finns lätt tillgängliga via Bankscope och att de undersökta finansiella instrumenten dessutom skall jämföras mot denna variabel. Kriterierna var att åstadkomma tre strator där fördelningen med avseende på antal banker blev så jämnt som möjligt utan att skapa en för stor spridning av måttet inom gruppen. Indelningen genomfördes genom uppdelning i små banker (<40,000 mdrEUR), mellanstora (>40.000 mdrEUR men < 200 000 mdrEUR) och stora banker (>200.000 mdrEUR).

En urvalsstorlek på 25 banker i varje storlekskategori har valts på grund av en begränsad tillgång på större banker. För stora och medelstora banker ingår därför alla tillgängliga banker i urvalet. Gränserna för storlek på balansomslutning i varje kategori har anpassats efter ovanstående förutsättningar. När det gäller de små bankerna har först ett slumpmässigt urval genomförts efter att varje land skulle ha med upp till nio banker i urvalet. Ett slumpmässigt urval på kvarvarande banker i kategorin genomfördes därför för att fylla differensen upp till vald urvalsstorlek. Valet av banker genomfördes med funktionen slump i Excel. Varje bank i den tillgängliga gruppen fick ett slumpvis tal mellan 0 och 1. Bankerna sorterades efter slumptalet och de bankerna med högst slumpstal valdes ut till undersökningen.

2.4 Datainsamling

I sökningen i Bankscope inhämtades uppgifter om totalt kapital, eget kapital och land. Ytterligare en körning krävdes för att hämta uppgifter om totalt kapital och eget kapital i redovisad valuta för de banker som inte redovisar i Euro. Årsredovisningarna har hämtats på respektive banks hemsida. I de flesta fall användes sökvägen "*Investor Relations - Financial Reports*". Hittades inte denna sökväg genomfördes en sökning på *Annual Report* på bankens hemsida och i något undantagsfall genomfördes en sökning på "*Bankens namn + Annual Report 2009*" på www.google.com.

¹⁸ Sökningarna genomfördes på www.bankscope.com 01/05/2010 klockan 13.23

¹⁹ Patel & Davidson (1994)

Information som har lämnats med anledning av IFRS 7 punkt 27A och 27B i vilka förändringar har skett med anledning av uppdelning i nivåer i redovisningen vid värdering till verkligt värde har eftersökts i årsredovisningarna. Data har endast hämtats i de obligatoriska upplysningarna bestående av företagens finansiella rapporter och då i första hand i noten för finansiella instrument och inte i de frivilliga upplysningarna. För att effektivisera inhämtningen av data genomfördes sökningar på *Level 3*, *Level III* och *Hierarchy* i årsredovisningen. Motsvarande ord på svenska användes på de svenska bankernas årsredovisningar om de hade laddats hem på svenska. De upplysningar som har sökts är hur mycket varje bank har redovisat i nivå 3 för både tillgångar och för skulder. Upplysningarna registrerades i Microsoft Excel där även viss bearbetning skedde.

2.5 Statistisk analys

För analys av datamaterialet användes statistikprogrammet SPSS som finns tillgängligt på Göteborgs Universitetsbibliotek. Inledningsvis togs ett Boxplot- diagram fram för att urskilja vilka värden som är extrema uteliggare²⁰. Dessa extremvärden sorterades därefter bort för att inte påverka resultatet i för stor utsträckning. För varje kategoriindelning (storlek och affärsinriktning) och för urvalet i sin helhet beräknades sedan centralmått medelvärde och median samt spridningsmått standardavvikelse och räckvidd för andelen nivå 3 instrument i förhållande till totalt kapital och eget kapital med funktionen Analyze > Compare Means > Means. Motsvarande har även gjorts för bankernas förhållande mellan eget kapital och totalt kapital för hela urvalet, för att ge en bild av hur riskutsatta bankerna är för felvärdering.

För varje bearbetning gjordes sedan ett test om skillnaden i medelvärde som framkom stöds av skillnader i distribution av observationer inom respektive kategori. Det gjordes i form av en hypotesprövning där nollhypotesen innebär att det inte är någon skillnad mellan de oberoende urvalen och den alternativa hypotesen att det föreligger en skillnad. För hypotesprövningen användes Kruskal-Wallis Test. Testet prövar om fördelningen av observationer inom kategorin är den samma för alla kategorier eller om kategorierna avviker från varandra och är ett så kallade icke-parametriska test. Icke-parametriska test är tillämpliga när man inte kan anta en normalfördelning i populationen, vilket är fallet i studien. Testet säger inget om fördelningen av observationerna inom populationerna med det beräknade medelvärdet säger oss däremot på vilket sätt fördelningen skiljer sig åt mellan undersökta kategorier av banker.^{21 22}

²⁰ En uteliggare är ett variabelvärde som ligger mer 1,5 kvartilavstånd till vänster om första kvartilen eller till höger om tredje kvartilen. För extrema uteliggare gäller 3 kvartilavstånd.

²¹ Körner, S., Wahlgren, L., *Praktisk statistik*, 2002, Studentlitteratur, Lund

²² Lee, C. H., Lee, J. C., Lee, A. C., *Statistics for Business and Financial Economics*, Second Edition, 2000, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore

2.6 Uppsatsens kvalitet

Undersökningen validitet påverkas av att observationskategorierna är få och lättdefinierade. Observationerna är redan producerad data som författarna inte har några möjligheter att påverka. Uppgifterna finns dessutom lättåtkomliga på bankernas hemsidor och kan därmed

också kontrolleras i efterhand. En upprepad undersökning på samma urval skulle därför ge samma resultat. En titt på förhållandet för 2008 visar att det är stratan för mellanstora banker

som skulle förstärkas avsevärt och att endast en stor bank skulle tillkomma. Vad som mäts i uppsatsen är hur mycket (relativt) finansiella instrument som varje bank redovisat enligt kriterierna i nivå 3 i värderingshierarkin. Studiens löper risk att felaktigt observerade variabler (mätfel) kommer med vid data insamlingen. Som har nämnts ovan sorteras extremvärden bort för att inte enskilda observationer skall påverka resultatet i för stor utsträckning. Detta förstärker också studiens reliabilitet genom att stora mätfel också sorteras bort.²³

²³

Ejvegård, R., *Vetenskaplig metod*, 2009, Studentlitteratur, Lund

3 Referensram

Kapitlet inleds med en beskrivning av begreppet finansiella instrument och hur de klassificeras och värderas samt redovisningens kvalitativa egenskaper. Därefter redogörs för en del av den diskussion som har förts angående fördelar och nackdelar med värdering till verkligt värde i de finansiella rapporterna. Avslutningsvis presenteras den teori som ligger till grund för tolkning av studiens resultat.

3.1 Definition på finansiella instrument

Då en mängd olika begrepp kommer att användas i uppsatsen inleds referensramen med en kort beskrivning av vad finansiella instrument är och de viktigaste reglerna kring redovisning av dem. Definitionen, som återfinns i IAS 32 punkt 11, lyder: "Ett finansiellt instrument är varje form av avtal som ger upphov till en finansiell tillgång i ett företag och en finansiell skuld eller ett egetkapitalinstrument i ett annat företag."

Vad som är en finansiell tillgång, finansiell skuld samt egetkapitalinstrument är därmed också något som behöver definieras. Även definitionen för dessa finns i punkt 11 i IAS 32. Punkterna i standarden är väldigt omfattande och innehållsrika så vi har valt att sammanfatta huvudpunkterna kortfattat för att ge en övergripande bild av finansiella instrument.

En finansiell tillgång är bland annat varje tillgång i form av

- kontanter
- egetkapitalinstrument i ett annat företag
- avtalsenlig rätt att erhålla kontanter eller annan finansiell tillgång från ett annat företag eller byta en finansiell tillgång eller finansiell skuld med annat företag under villkor som kan vara förmånliga för företaget.

En finansiell skuld är varje skuld i form av

- avtalsenlig förpliktelse att erlagga kontanter eller annan finansiell tillgång till ett annat företag, eller byta en finansiell tillgång eller finansiell skuld med annat företag under villkor som kan vara oförmånliga för företaget.

Ett egetkapitalinstrument är varje form av

- avtal som innebär en residual rätt i ett företags tillgångar efter avdrag för alla dess skulder.

Som definitionen säger kan mycket klassificeras som finansiella instrument, däribland kundfordringar, leverantörsskulder, lånefordringar, låneskulder etcetera.²⁴

²⁴

IAS 32 VT4, *Internationell redovisningsstandard i Sverige*, 2009

3.2 Syftet med de finansiella rapporterna

De finansiella rapporternas syfte är att ge användarna information om företagets finansiella ställning och resultat samt förändringar som skett under perioden. Informationen skall vara användbar som underlag för beslut i ekonomiska frågor.²⁵ Investerarare anses vara den grupp som man primärt utformar informationen för då det är de som tillför riskkapital till företaget och den informationen som är av intresse för dem även är av intresse för de andra grupperna av användare.²⁶

3.2.1 Kvalitativa egenskaper

De egenskaper som gör informationen i de finansiella rapporterna användbar för användarna kallas för kvalitativa egenskaper. Det finns många egenskaper som är viktiga men i föreställningsramen nämner man fyra stycken som IASB ser som speciellt viktiga – *begriplighet, relevans, tillförlitlighet* och *jämförbarhet*.²⁷

Att informationen är *begriplig* innebär att en användare med rimlig kunskap ska kunna tillgodogöra sig informationen genom att studera denna med rimlig noggrannhet. Information får dock inte utelämnas med hänvisning till att den kan vara alltför svår för vissa användare att förstå.²⁸ I praktiken innebär det att det främst är professionella användare av redovisningen som man vänder sig till och inte till privatpersoner²⁹.

Information är *relevant* om den påverkar användarnas beslut genom att underlätta bedömningen av inträffade, aktuella och framtida händelser eller genom att bekräfta eller korrigera tidigare bedömningar. Det är alltså information som möjliggör för användarna att bättre uppfylla sina mål³⁰. *Tillförlitlig* information innebär att den avbildar det den ämnar avbilda på ett tillförlitligt sätt och därmed inte innehåller väsentliga felaktigheter eller är vinklad³¹. En avvägning mellan relevans och tillförlitlighet måste göras i redovisningen. Ett exempel på en sådan avvägning är mellan verkligt värde och anskaffningsvärde. Inom vissa områden är det verkliga värdet, som är det mest relevanta, även det mest tillförlitliga.³²

Det finns två olika typer av *jämförbarhet* som man vill uppnå med redovisningen – jämförbarhet över tiden för företaget samt jämförbarhet mellan olika företag.³³

²⁵ Föreställningsramen punkt 12, *Internationell redovisningsstandard i Sverige*, 2009

²⁶ Föreställningsramen punkt 10

²⁷ Föreställningsramen punkt 24

²⁸ Föreställningsramen punkt 25

²⁹ Marton et al. (2008) s. 24

³⁰ Marton et al. (2008) s. 25

³¹ Marton et al. (2008) s. 26

³² Föreställningsramen Punkt 26 och 31

³³ Föreställningsramen punkt 39

3.3 Värderingsmetoder

Värderingen syftar till att avgöra till vilket belopp en tillgång eller skuld skall redovisas i balansrapporten och hur posten skall påverka resultatet. I IASB:s föreställningsram utgår man från fyra värderingsmetoder som kan användas enskilt eller i kombination med varandra för värdering av tillgångar och skulder.

a) **Anskaffningsvärde** är det som i transaktionsorienterad redovisning varit dominerande och består av inköpsvärdet inklusive kostnader för att anskaffa tillgången eller skulden.

b) **Återanskaffningsvärde** motsvaras av den kostnad som skulle krävas för att ersätta en tillgång med en identisk eller likvärdig tillgång. På skuldsidan motsvaras värderingsmetoden av vad som *skulle* krävas för att reglera förpliktelsen.

c) **Försäljningsvärde** är det belopp som skulle erhållas vid en försäljning vid värderingstillfället. Motsvarande för skulder är det odiskonterade belopp som krävs för att reglera skulden vid värderingstillfället.

d) **Nuvärde** är nettot av framtida diskonterade betalningsströmmar som en tillgång eller skuld förväntas orsaka till följd av att den säljs i framtiden.³⁴

Dessa värderingsmetoder har olika beröringspunkter med verkligt värde. Anskaffnings- och nuvärde är företagsintern värdering som motsvarar verkligt värde i olika förhållande till värderingstidpunkten. Anskaffningsvärde är verkligt värde vid anskaffningstillfälle och nuvärdet representerar den nytta företaget kommer få av tillgången. Det värdet som fastställs behöver inte vara lika med vad som avspeglas i marknadsnoterade priser då anskaffningsvärdet påverkas av bland annat förhandlingsstyrka och nuvärdet påverkas av hur företaget utnyttjar tillgången. Återanskaffnings- och försäljningsvärde är hypotetiska bedömningar av vad som skulle krävas vid en anskaffning eller skulle inbringas vid en försäljning. Bedömningarna bygger då bland annat på observationer från marknaden.³⁵

3.4 Värdering till verkligt värde

Hur verkligt värde ska definieras är inte något som är självklart och det finns ett flertal definitioner som man skulle kunna använda sig av. Den teoretisk ekonomiska definitionen säger att verkligt värde är nuvärdet av framtida diskonterade kassaflöden. Problemet med den definitionen är att man inte vet vad de framtida kassaflödena kommer att vara samt att man inte vet den exakta diskonteringsräntan som bör användas. IASB har valt en annan väg där de försöker att komma ifrån företagsspecifika situationer i så stor utsträckning som möjligt och istället använda sig av marknadspriser. De tar därmed bara hänsyn till vad en marknadsaktör är villig att betala och inte hur rimligt priset är.³⁶

³⁴ Föreställningsramen punkt 100

³⁵ Smith, Dag, *Redovisningens språk*, 2006, Studentlitteratur, Lund

³⁶ Marton, J., *Redovisning: Värde – vad är det egentligen*, Balans nr 3, 2008

IASB:s definition av verkligt värde är: "... det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld regleras, mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs."³⁷

3.4.1 Debatt om värdering till verkligt värde

Frågan om hur vinster och förluster skall hanteras i balans- och resultatrapporten har diskuterats allt sedan dagens redovisningsmetod utvecklades i under 1800-talet. Under 1960 och 1970-talet debatterades mycket om vilken som var den bästa metoden att redovisa i tider med stora prisförändringar med anledning av periodens höga inflationstakt. Under 1980-talet höjdes röster allt mer för att använda marknadsvärden vid värdering, speciellt när det gällde finansiella instrument. Vilken metod som anses mest lämplig har en stark koppling till syftet med redovisningen.³⁸ Under den senaste tiden har debatten varit livlig angående om finansiella institutioner såsom banker skall anta en redovisningsmetod som enbart tar hänsyn till marknadsvärden.

Förespråkarnas argument har stärkts genom att IASB:s förändringar på senare tid är i linje med deras tankegångar. Motståndarna menar att redovisning till verkligt värde förstärker högkonjunkturer och kan orsaka en neråtgående spiral när det vänder.³⁹ Ekonomerna Allen och Carletti förmedlar också slutsatsen att det uppstår problem men då framför allt i kristider. I en artikel från 2007 påvisar de att värdering till verkligt värde får negativa effekter i tider av dålig likviditet. Enligt deras mening reflekterar inte verkligt värde på en illikvid marknad framtida kassaflöden utan de anser att marknaden försöker att rätta till den illikvida situationen genom låga priser. En marknads tillförlitlighet beror på dess förmåga att reflektera nuvärdet av framtida kassaflöden. Under en finanskris är kapitalstyrkan hos dem som fortfarande är aktiva köpare avgörande för det aktuella värdet som mer kommer att avspegla likviditeten på marknaden istället för det underliggande värdet på tillgången. När pengar blir en bristvara övergår de ifrån att vara ett mätinstrument för att bestämma värde på andra tillgångar till att vara en värdefull handelsvara i sig själv. Följden blir att värdet på hela marknaden måste sjunka för att uppnå en balans igen där pengar återfår sin ursprungliga funktion som värdeöverförare.⁴⁰ Detta har iakttagits under finanskrisen då värdepapper med olika underliggande tillgångar har samvarierat i prissättningen vilket bara kan förklaras med ytterligare en förklarande variabel, nämligen tillgången på pengar.⁴¹ Fallande priser på tillgångar som värderas till verkligt värde kan tvinga banker att sälja tillgångar för att återställa till exempel kapitaltäckningskrav och soliditet.⁴² Dessa så kallat tvingade försäljningar innebär att fler tillgångar kommer att finnas till försäljning på marknaden som i sin tur orsakar ytterligare prisnedgång.⁴³ En lösning är att inte tillämpa regler för värdering till verkligt värde fullt ut i tider av finansiellt kaos och när det finns spridningsrisker till andra

³⁷ IAS 39 punkt 9

³⁸ William, G, David. Jackson, G, H, Richard., Fair Value in financial reporting: problems and pitfalls in practice – a case study analysis of the use of fair valuation at Enron, University of Exeter, UK, 2008

³⁹ Laux, C., Leuz, C., The crisis of fair-value accounting: Making sense of the recent debate, Accounting, Organizations and Society nr. 34, 2009

⁴⁰ Allen, F., Carletti, E., *Mark-to-Market Accounting and Liquidity Pricing*, 15 January 2007

⁴¹ Magnan, M., Thornton, D., Fair Value Accounting, *Scientific Series*, 2009

⁴² Novoa, A., Scarlata, J., Solé, J., *Procyclicality and Fair Value Accounting*, International Monetary Fund, 2009

⁴³ Magnan & Thornton (2009)

branscher, genom att helt enkelt vänta ut krisen. Inslag av värdering till anskaffningskostnad kan då vara att föredra.⁴⁴

Detta menar dock Laux och Leuz, försvårar bedömningar om kvaliteten på de finansiella besluten. En lösning för illikvida tillgångar, föreslår de i sin artikel från 2009, kan vara att redovisa till verkligt värde och att samtidigt upplysa om det underliggande värdet för till exempel lån som innehas till förfall.⁴⁵ Den senaste tidens prisfall har aktualiserat frågan om hårdare regler om kapitaltäckning för komplexa produkter och att bankerna behöver vara mer uppmärksamma på hur de kan hantera konjunkturpåverkande situationer. Vid tillämpning av anskaffningskostnad som värderingsmetod påverkas inte de finansiella instrumentens redovisade värde av dessa fluktuationer och följaktligen äventyras inte bankens överlevnad på kort sikt. Fortlevnaden styrs då mer av förmågan att uppfylla sina åtagande fram till instrumentets förfall.⁴⁶

En av fördelarna med verkligt värde hämtat från priser som är noterade på en aktiv marknad är att de är objektiva och åtkomliga för alla. Detta minskar möjligheten för bankledningen att manipulera siffrorna.⁴⁷ Med försiktighetsprincipens regel om att bara redovisa vinster när de är realiserade vid redovisning till anskaffningsvärde kan andra problem uppstå, till exempel att ledningen beslutar sig för att sälja vissa tillgångar som man skulle ha behållit vid redovisning till verkligt värde bara för att köpa tillbaka dem dagen efter. I ett försöka att bättra på resultatet försämrar man jämförbarheten mellan olika redovisningsperioder men även med andra banker.⁴⁸

Den aktiva marknaden speglar värdet för den aktör som har gjort den mest optimistiska bedömningen av de ekonomiska fördelarna med att inneha instrumentet. Dessa värden behöver inte representera de ekonomiska fördelar som kommer den innehavande banken tillgodo under innehavet av tillgången utan är då bara ett godtagbart värde vid en viss tidpunkt. Men i detta perspektiv är inte anskaffningskostnad ett alternativ heller. En redovisad anskaffningskostnads storlek påverkas av när förvärvet har skett vilket betyder att två identiska instrument kan värderas olika med enda skillnaden att förvärven har skett vid olika tidpunkter.⁴⁹

Genom att volatilitet i verkligt värde per automatik orsakar volatilitet i resultat och finansiell ställning kan man anta att investerare kommer att vilja ha kompensation för att resultatet varierar i högre omfattning i form av en större riskpremie. Själva värderingen kan också vara kostsam och uppta mycket av ledningens tid. Den kostnaden kan vara befogad om marknaden reagerar positivt på användandet av verkligt värde. Men den motverkas om kapitalkostnaden ökar i och med att aktieägarna förväntar sig högre avkastning.⁵⁰

⁴⁴ Allen, & Carletti (2007)

⁴⁵ Laux & Leuz (2009) s. 826–834

⁴⁶ Walton, Peter J., *The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting*, London, Routledge, 2007, s. 46-67

⁴⁷ Walton (2007) s. 46-67

⁴⁸ Walton (2007) s.123-131

⁴⁹ Walton (2007) s.123-131

⁵⁰ Walton (2007) s.123-131

3.5 Värdering av finansiella instrument

Värdering av finansiella instrument kan genomföras med följande två metoder.

- Upplupet anskaffningsvärde
- Verkligt värde

Vid anskaffningstillfället ska det finansiella instrumentet värderas till det verkliga värdet inklusive transaktionskostnader vilket då är lika med anskaffningsvärdet⁵¹. Vid efterföljande värderingar måste instrumentet klassificeras i någon av nedanstående kategorier. Beroende på vilken kategori instrumentet klassificeras i blir den efterföljande värderingen av instrumentet antingen till verkligt värde eller till upplupet anskaffningsvärde.⁵²

Kategori	Värdering i BR	Vinster/förluster
Finansiell tillgång värderad till verkligt värde via resultaträkningen	Verkligt värde	Via Resultaträkningen
Investeringar som hålls till förfall	Upplupet anskaffningsvärde	-
Lånefordringar och kundfordringar	Upplupet anskaffningsvärde	-
Finansiella tillgångar som kan säljas	Verkligt värde	Direkt till Eget Kapital
Finansiell skuld värderad till verkligt värde via resultaträkningen	Verkligt värde	Via Resultaträkningen
Övriga finansiella skulder	Upplupet anskaffningsvärde	-

Tabell 1: Kategorisering av finansiella instrument. Källa: Marton et al. (2008)

I både IFRS och US GAAP värderas finansiella instrument till verkligt värde eller upplupet anskaffningsvärde beroende av företagsledningens avsikt att behålla dem till förfall eller om de innehas till försäljning. Instrument som hålls till förfall redovisas till anskaffningsvärde medan de som kan säljas redovisas till verkligt värde. I båda standarderna tillåts också ett så kallat Fair Value Option (FVO) där man kan välja att värdera instrument till verkligt värde som normalt skulle ha värderats till anskaffningsvärde.⁵³

⁵¹ IAS 39 punkt 43

⁵² Marton et al. (2008) s. 341

⁵³ Novoa et al. (2009)

3.5.1 Värderingshierarki

IASB hade fått förfrågningar från användarna av de finansiella rapporterna om att kräva upplysningar om den relativa tillförlitligheten för de olika sorters indata som man använt sig av vid värdering till verkligt värde för finansiella instrument. För att öka konvergensen mellan IFRS och US GAAP valde IASB att använda sig av samma hierarki för indata som används vid värdering av verkligt värde som FASB använder sig av i sin motsvarande standard (SFAS 157).⁵⁴ De nya upplysningskraven i IFRS 7 innebär att finansiella instrument som redovisas till verkligt värde ska delas upp i en hierarki bestående av 3 nivåer där indata på nivå 1 är den mest tillförlitliga och indata på nivå 3 den minst tillförlitliga.

För onoterade egetkapitalinstrument (aktier) och derivat kopplade till sådana EK-instrument behöver inte upplysningar om verkligt värde lämnas om dess verkliga värde inte kan mätas på ett tillförlitligt sätt. För alla andra finansiella instrument anser IASB att det är rimligt att anta att verkligt värde kan fastställas på ett tillräckligt tillförlitligt sätt inom rimlig tid och till en rimlig kostnad.⁵⁵

För ett finansiellt instrument är det verkliga värdet vid anskaffningstillfället vanligen transaktionspriset. Vid efterföljande värdering ska antagande om att företaget har förmåga att fortsätta sin verksamhet antas, d.v.s. att det inte föreligger avsikt eller tvång att avveckla verksamheten. Verkligt värde ska alltså återspegla instrumentets kreditkvalitet och inte vad företaget skulle erhålla vid en tvångsförsäljning, utmätning etcetera. I IFRS 7, punkt 27A finns de olika nivåerna definierade medans man i Basis for Conclusions förklarar lite närmare vad de olika nivåerna innebär.

Nivå 1: Noterade priser (ojusterade) på aktiva marknader för identiska tillgångar eller skulder

För att ett instrument ska hamna i nivå 1 så krävs det att det finns en aktiv marknad för instrumentet i fråga då detta är det bästa belägget för verkligt värde och när prisnoteringar på en sådan existerar används dessa vid värdering av den finansiella skulden. En aktiv marknad definieras av att noterade priser med lätthet och regelbundenhet finns tillgängliga på en börs, hos en handlare etcetera och att prissättningen på transaktionerna som presenteras skett på affärsmässiga villkor. I princip är det endast aktier för noterade företag, valutor samt räntebärande papper som är utgivna av stat, kommun, banker eller större företag som ingår i den här nivån. Andelen instrument som uppfyller kraven i den högsta nivån är alltså väldigt begränsad.

Nivå 2: Andra indata än de noterade priser som ingår i Nivå 1, som är observerbara för tillgången eller skulden antingen direkt (till exempel priser) eller indirekt (härledda från priser)

När ett instrument inte har en aktiv marknad men i all väsentlighet är likadant som ett instrument med en aktiv marknad används värderingsteknik för att fastställa verkligt värde. Syftet med att använda en teknik är att få fram vad priset skulle ha varit om en aktiv marknad

⁵⁴ IFRS 7 – Basis for conclusions

⁵⁵ IFRS 7 – Basis for conclusions

hade existerat. I nivå 2 hamnar sådana finansiella instrument vars verkliga värde är uppenbart genom jämförelse med andra observerbara marknadstransaktioner för liknande instrument eller baserade på en värderingsteknik vars variabler endast inkluderar data från observerbara marknader.

Nivå 3: Indata för tillgången eller skulden i fråga, som inte bygger på observerbara marknadsdata (icke observerbara indata)

Då det för vissa finansiella instrument inte existerar observerbara priser så måste en eller flera indata som är icke-observerbara användas när instrumentet ska prissättas, till exempel vid beräkning av diskonterade kassaflöden. Då hamnar det finansiella instrumentet i nivå 3. I Basis for Conclusions beskrivs det på följande sätt: Finansiella instrument vars verkliga värde delvis eller i sin helhet bestäms genom en värderingsteknik baserad på antaganden som inte har stöd i priser från observerbara, nyligen inträffade, marknadstransaktioner för samma instrument och inte heller baserade på tillgänglig observerbar marknadsdata. Även om informationen grundas på företagets egen information så är det viktigt att företagen när de använder värderingstekniker i så hög utsträckning som möjligt använder sig av marknadsuppgifter och därmed tar hänsyn till faktorer som marknadsaktörer skulle ta i beaktande när ett pris fastställs. Vidare är det viktigt att värderingsmetoden är allmänt accepterad vid prissättning av det aktuella finansiella instrumentet.^{56 57 58}

IASB anser, på grund av de subjektiva inslagen, att fler upplysningar om hur värderingen går till behöver lämnas när modell används för värdering till verkligt värde. Detta för att hjälpa användarna av de finansiella rapporterna att utvärdera hur stora de subjektiva bedömningarna som företaget har gjort är.⁵⁹

En viktig anledning till att använda Fair Value (verkligt värde) för finansiella instrument är att det ökar jämförbarheten för användarna av de finansiella rapporterna. Så länge som de finansiella instrumenten i stort sett har samma ekonomiska karakteristika kan de, oavsett av vilken anledning de innehas och när och av vem de utfärdades eller köptes, jämföras med varandra om de är värderade till verkligt värde. Verkligt värde skapar en neutral bas för att utvärdera ledningens sätt att förvalta sina finansiella instrument.⁶⁰

Meningen är att användarna av redovisningen ska få en bättre uppfattning om hur mycket observerbar respektive icke-observerbar information som har använts för beräkning av verkligt värde. Framförallt är det av intresse att få en bild av hur stor andel av instrumenten som har värderats utifrån förutsättningar och antaganden som har en annan bas än information från observerbara marknader.⁶¹

⁵⁶ IFRS 7 punkt 27A

⁵⁷ KPMG, IAS 39 Finansiella instrument, Redovisning och värdering - en översikt, 2009

⁵⁸ IAS 39 VT64-82

⁵⁹ IFRS 7 – Basis for conclusions

⁶⁰ IFRS 7 – Basis for conclusions

⁶¹ Grefberg, Carl & Nilsson Jörgen, "Förslag till nya regler för värdering till verkligt värde" *KPMG Financial reporting news*, september 2009

Här ges en visuell förklaring över hur man kommer fram till vilken nivå som instrumentet skall redovisas i:

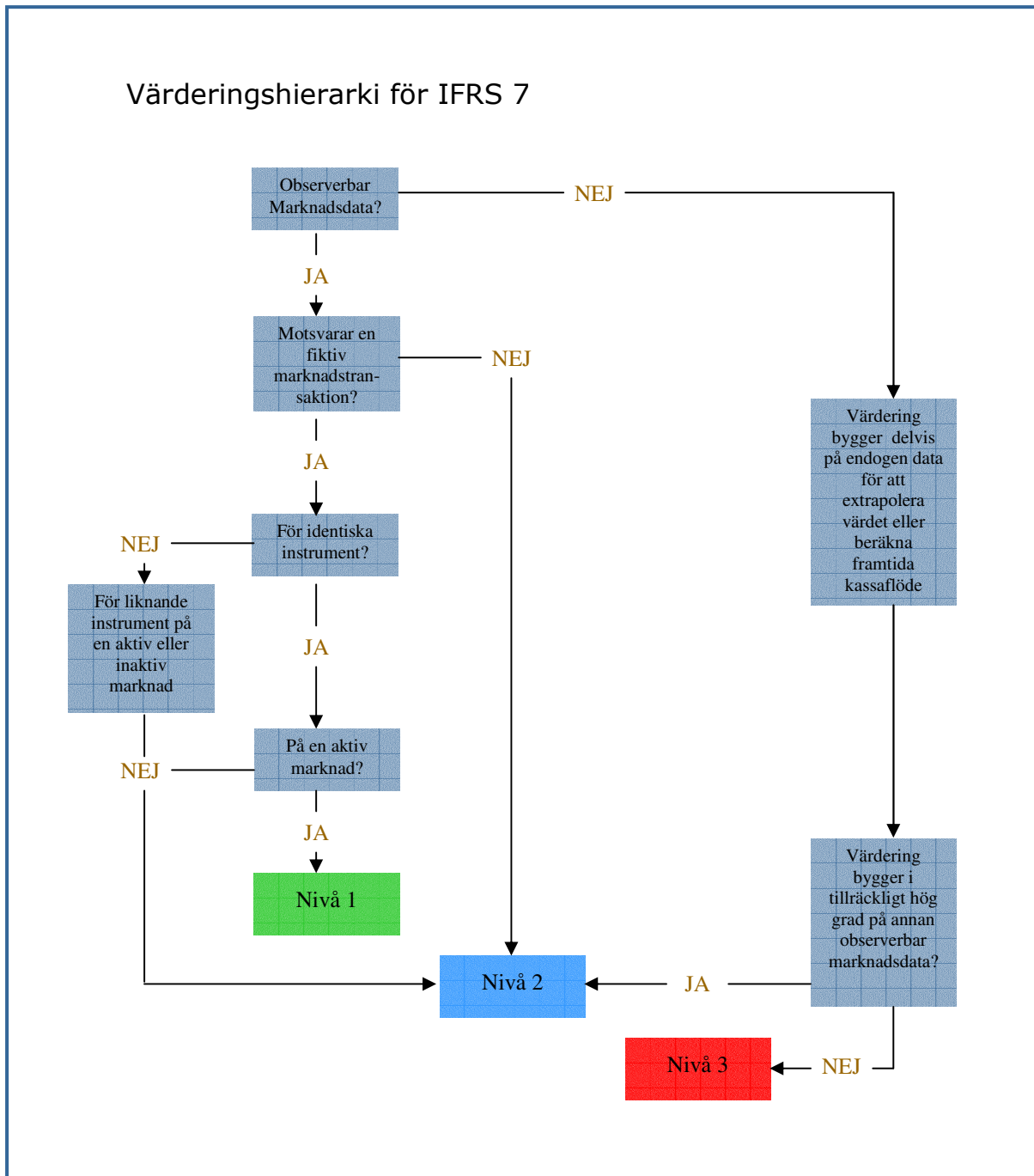

Bild 2. Källa: IFRS 7: p. 27A och IAS 39: VT64-82

3.5.2 Problem för små banker

Det som nämnts ovan är i första hand hur IASB anser att värderingen ska gå till på de olika nivåerna. Khurana et al säger att verkligt värde endast är att föredra framför anskaffningsvärde då en aktiv marknad för det finansiella instrumentet existerar. Då objektiva marknadsdata saknas ger värdering till verkligt värde mindre relevant information. För mindre banker är anskaffningsvärde mer informativt än värdering till verkligt värde. Att bara kräva värdering till verkligt värde förbättrar inte kvaliteten på informationen för alla banker per automatik. Särskilt om adekvata värderingsmetoder eller vägledning, för värdering av finansiella instrument som inte handlas på en aktiv marknad, saknas i företag med mindre sofistikerade informationssystem.⁶²

3.5.3 Identifiering av nivå

Värdering med hjälp av indata på nivå 1 är oproblematiske för företagen då informationen finns tillgänglig via marknadsplatser. När det kommer till avvägning mellan nivå 2 och 3 kan det bli lite mer problematiskt skriver Stephen Ryan i en artikel i *Accounting Review*. Han menar att det på nivå 2 finns två underklasser av indata som ger bättre respektive sämre tillförlitlighet i värderingarna. Den första, priser från en aktiv marknad på liknande instrument eller inaktiva marknader för identiska instrument, är inte idealisk för värdering men oftast jämförelsevis tillförlitlig. Hur tillförlitliga dessa värderingar är beror på hur stora och vilken sorts justeringar som man behöver göra. Den andra underkategorin är andra typer av observerbara indata såsom marknadsräntor, avkastningskurvor, växelkurser och empiriska korrelationer. Vid användandet av data från kategori 2 blir tillförlitligheten, trots att det är observerbara marknadsdata, bara så bra som den använda modellen för värdering är. Ryan menar att dessa instrument värderade i nivå 2 ofta har mer gemensamt med många instrument i nivå 3 än med övriga instrument i nivå 2.⁶³

3.6 Teorier med koppling till redovisning

3.6.1 Neutralitet i värderingsmodeller

Det kan argumenteras för, som har nämnts ovan, att anskaffningskostnad besitter en högre reliabilitet och att marknadsvärden är mer relevant information. När en tillräckligt aktiv marknad existerar kan redovisning till verkligt värde vara det mest lämpliga.⁶⁴ Marknadsvärden likställs då oftast med prisnoteringar. När en aktiv marknad saknas skall värderingsmodeller fylla luckan. Företagen skall då själva frambringa de värden som skall motsvara marknadsvärdet. Det som skiljer metoderna åt är att det är upp till företaget själva att göra antaganden som skall ge det resultatet som skulle ha gällt om instrumentet hade handlats på en tillräckligt aktiv marknad eller som vi kan konstatera en hypotetisk marknad.

⁶² Khurana, I.K., and M.S. Kim, Relative Value Relevance of Historical Cost Vs. Fair Value: Evidence from Bank Holding Companies., *Journal of Accounting and Public Policy* 22, 2003

⁶³ Ryan, Stephen G., *Accounting in the subprime crisis*, *Accounting Review*; Nov2008, Vol. 83

Issue 6

⁶⁴ William et al. (2008)

Ofta måste företagen då de använder sig av värderingsmodeller, använda indata som är härledda från historiska data för att "förutspå" framtida kassaflöden. Vilka perioder som företaget väljer att analysera kan ha en stor inverkan på instrumentens värdering.⁶⁵

Även om de nya reglerna i IFRS 7 kräver att upplysningar om de antaganden man gjort och de modeller som man använt sig av är det ändå en fråga om bedömningar som riskerar att vara subjektiva för företaget. Som tidigare nämnt ökar subjektiviteten när man använder sig av

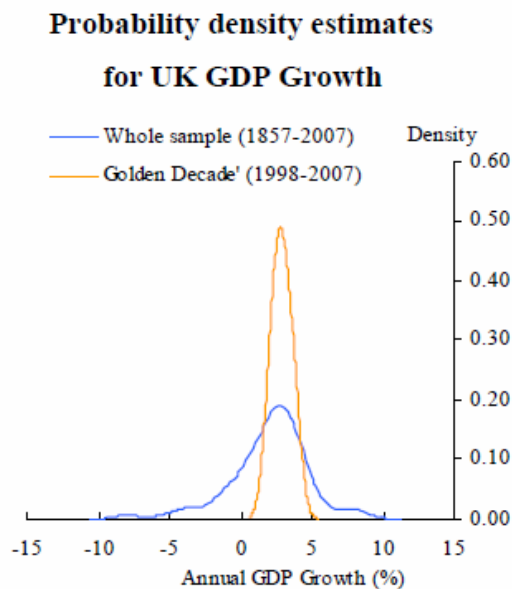

Diagram 1 - prognos av BNP tillväxt i UK
(Haldane 2009)

förutsäga BNP-tillväxten med observationer tagna från två olika långa tidsperioder vilket illustreras i Diagram 1.⁶⁷

Chorafas menar att många av dagens finansiella instrument är så komplexa att de knappast kan värderas med annat än simuleringar vilka baseras på företagets antaganden, vilket kan få allvarliga konsekvenser. Redovisningsskandaler såsom Enron och Parmalat visar på företagsledningens möjligheter att påverka dessa processer efter egna intressen.⁶⁸

I sin studie av Enron som William och Jackson som publicerades 2008 hävdar de att antaganden som användes som indata i värderingsmodellerna till stor del bestod i företagsledningens krav på att uppnå det resultat som marknaden hade förväntat sig. Sålunda menar de att företagsledningen både lockas och ges möjligheten att manipulera värderingsprocessen. I sin strävan att skapa relevanta värden kan normgivarna istället ha placerat företagsledningen i en situation där de kan välja mellan subjektivitet eller

⁶⁵ Ryan, Stephen G., Fair Value Accounting: Understanding the Issues Raised by the Credit Crunch, *For the Council of Institutional Investors*, July 2008

⁶⁶ Finansinspektionen (2009)

⁶⁷ Haldane, Andrew G., *Why Banks Failed The Stress Test*, The basis for a speech given at the Marcus-Evans Conference on Stress-Testing, 9-10 February 2009

⁶⁸ Chorafas, N, Dimitris, *IFRS, Fair Value and Corporate Governance*, CIMA Publishing, Oxford, England, 2006

objektivitet. Speciellt svårt är det att vara neutral i sina bedömningar när företaget misstänker förluster. I fallet med Enron visade det sig att värderingarna ofta sammanföll, trots värdering till verkligt värde, med anskaffningskostnaden när man kunde anta att värdet i själva verket hade fallit. I sin slutsats spekulerar de i det faktum att Enron lyckades övertyga sina revisorer att deras metoder stämde överens med gällande regler, kan tyda på att liknande konstruktioner inte var ovanliga i andra företag, förmodligen dock inte i samma omfattning.⁶⁹

3.6.2 Market for Lemons

George Arkelof skriver i sin artikel från 1970 att det finns ett samband mellan osäkerhet om kvalitet och pris när det finns en obalans i informationsmängd mellan säljare och köpare. Om köparen inte kan bedöma kvaliteten på en vara annat än med genomsnittskvaliteten vill han inte betala mer än genomsnittspriset. I en sådan situation lönar det sig inte att erbjuda varor med bättre kvalitet. Som en konsekvens kommer därför den genomsnittliga kvaliteten att sjunka. Arkelof använder bilmärknaden som metafor för sin teori. När köparen av en begagnad bil skall bedöma kvaliteten på ett köpobjekt uppstår problem eftersom mycket av bilens skick är dolt och kan inte upptäckas vid en inspektion. Det pris han är beredd att betala avgörs då av erfarenheter han har sedan tidigare och vad han har tagit reda på om bilmodellen i övrigt. Säljaren som har mer information om bilen och vet att den är i gott skick är inte beredd att sälja den till det genomsnittspris som köparen erbjuder.⁷⁰ Denna skillnad i information kallas för informationsasymmetri. Inom redovisningen kan denna situation jämföras med välinformerade företagsledare (säljare) och mindre informerade ägare (köpare). För att bedöma företagsledningens prestationer behöver ägarna information och redovisningen kan vara en sådan informationsbärare. Om endast otillräcklig information finns tillhanda kommer företagsledningarna att hävda att deras investeringar är lika bra som alla andras. Om ägarna inte kan skilja mellan bra och dåliga företag kommer de att värdera företagen efter ett genomsnittligt mått. Som en konsekvens kommer dåliga företagsledare att premieras och bra företagsledare att missgynnas. För att lösa problemet kan lagstadgade regler tvinga företagen att lämna all relevant information eller så kan mellanhänder så som ratingfirmor samla in information som annars bara finns internt och förmedla den till omvärlden.⁷¹

⁶⁹ William et al. (2008)

⁷⁰ Arkelof, George, The Markets for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*. Aug 1970, vol 84 Issue 3, p. 488-500

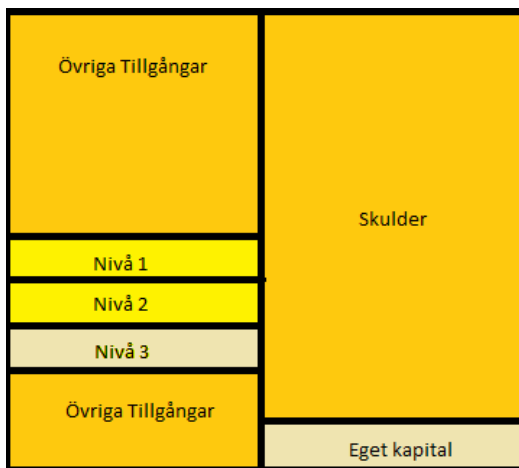
⁷¹ Rimmel, Gunnar, *Human Resource Disclosure*, School of Economics and Commercial Law at Göteborg University, 2003

3.6.3 Storlek på bank och storlek på eget kapital

Det har visat sig att storlek på företag kan spela roll när det kommer till redovisningsval. För riktigt stora företag kan ett högt resultat leda till vad Watts et al. kallar för politisk kostnad. Detta kan vara att utomstående, såsom staten eller fackföreningar, vill ha en större del av kakan.⁷²

En annan, enligt Trombley, skillnad är att små företag inte följs av lika många analytiker och institutioner och därmed granskas deras årsredovisning i mindre utsträckning än de storas. Ledningen kan tycka att risken med att redovisa på ett sätt som gynnar dem är värd att ta då risken att någon upptäcker det är lägre.⁷³

När redovisningsreglerna säger att vissa instrument ska värderas till marknadsvärde kan det, som under finanskrisen, uppstå situationer där det inte går att veta marknadsvärdet på instrumenten då marknaden för handel med dem försvunnit. Det var det som skedde med

Övriga Tillgångar	Skulder
Nivå 1	
Nivå 2	
Nivå 3	
Övriga Tillgångar	
	Eget kapital

Bild 3: Illustration av balansrapport

bankernas obligationsportföljer. Ingen visste hur mycket, om något, av värdet på dessa som bankerna skulle vara tvungna att skriva ned. Skulle det bli väldigt höga belopp så fanns risken att storleken på bankens egna kapital skulle bli otillräckligt och därmed tvinga banken i konkurs.⁷⁴

Balansomslutningen för många banker har varit 30-50 gånger större än det egna kapitalet. Detta är väldigt höga siffror även om banker ska ha högre skuldsättning än exempelvis industriföretag menar Gabriel Urwitz, tidigare professor i finansiell ekonomi, i en artikel i Dagens Nyheter.⁷⁵ Bilden till vänster visar på ett enkelt sätt problematiken som skulle kunna uppkomma om storleken på finansiella instrumenten värderade i Nivå 3 skulle vara för

högt värderade och därmed måste skrivas ned. Beroende på storleken på bankens eget kapital och storleken på nedskrivningen så skulle det kunna vara väldigt allvarligt.

⁷² Watts, R. L., Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards, *The Accounting Review* Vol. LIII, No. 1, 1978

⁷³ Trombley, M. A., Accounting Method Choice in the Software industry, *The Accounting Review* Vol. LXIV, No. 3, 1989

⁷⁴ Hammar (2008)

⁷⁵ Urwitz, Gabriel, Nödväntigt förändra reglerna för bankerna, www.dn.se, 2009

4 Empiri

I kapitlet presenteras det empiriska resultatet av studien uppdelat i tre delar. I den första delen behandlas hela urvalet och i de två nästföljande är urvalet uppdelat i de valda kategorierna. Resultatet ställs upp i tabellform med förklarade text. Läsaren ges också en visuell bild av hur distributionen av observationerna är fördelat i hela urvalet och i de valda kategorierna i diagramform.

4.1 Inledning

Uppsatsen utgörs till huvuddelen av att undersöka i vilken omfattning banker har investerat i finansiella instrument värderade med en eller flera icke-observerbara indata som lägsta väsentliga nivå. Data i uppsatsen består av en stor mängd redovisade siffror i form av finansiella instrument klassificerade i två kategorier för tillgångar och en kategori för skulder (se referensram). Redovisade värden i respektive kategori är ointressant för uppsatsens syfte. Det som är av intresse är förhållandet mellan summan av finansiella instrument värderade i IFRS 7:s nivå 3 i förhållande till bankernas egna kapital och totala kapital. I kapitlet redovisas detta med centralmått medelvärde och median och med spridningsmått standardavvikelse samt minsta och högsta värde. Värden för de extremvärden som har sorterats bort kan återfinnas i tabellen i bilaga 1. Som andra syfte avser uppsatsen att svara på om det kan identifieras någon skillnad mellan kategorier av banker. Det sker dels genom att ovan nämnda statistiska mått redovisas för varje kategori men även med resultatet från ett Kruskal-Wallis Test som svarar på om det inte är någon skillnad i distribution mellan kategorierna.

4.2 Resultat för hela urvalet

Alla banker	Antal banker	Medelvärde	Median	Standardavvikelse	Min	Max
Nivå 3/Eget kapital	69	12,5 %	3,4 %	20,5 %	0,0 %	91,2 %
Nivå 3/Totalt kapital	71	0,59 %	0,19 %	0,89 %	0,0 %	4,17 %
Nivå 3/Fin.Instr.VV	71	1,82 %	0,90 %	2,31 %	0,0 %	9,3 %

*Extremvärden för eget kapital (se metodkapitel): Bank nr: 1(101,9 %), 5(201,2 %), 13(159,0 %), 24(127,1 %), 28(159,0 %), 37(381,0 %)

* Extremvärden för totalt kapital (se metodkapitel): Bank nr: 5(5,09 %), 19(4,43 %), 28(7,97 %), 37(4,60 %)

* Extremvärde för EK/TK (se metodkapitel): Bank nr: 75(60,7 %)

Tabell 1: Relativ andel nivå 3 av eget kapital, totalt kapital och finansiella instrument värderade till verkligt värde, för hela urvalet.

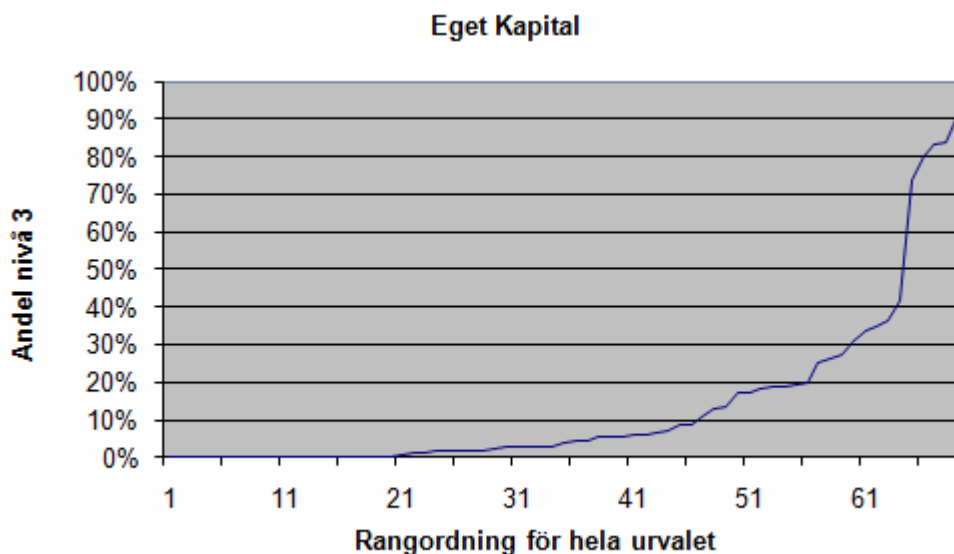
Det framkommer i tabellen att det är en väsentlig skillnad mellan medelvärde och median för både relativ andel av eget kapital och totalt kapital vilket tyder på att spridningen är snedfördelad kring medianen. När urvalet som i detta fall har ett medelvärde som överstiger medianen kan man konstatera att spridningen på observationerna är större i den övre hälften av urvalet.

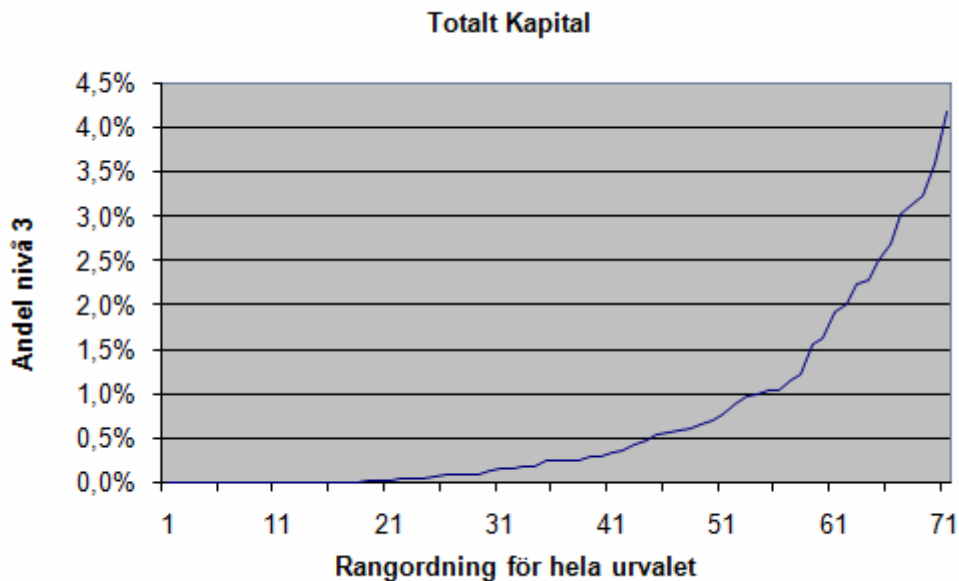
Med andra ord är avståndet mellan två observationer större i den övre delen (höga värden) än i den nedre delen (låga värden) av urvalet. Följden blir att när avståndet ökar mellan medelvärde och median så avtar relevansen i medelvärdet som ett centralmått samtidigt som relevansen ökar i medianen som ett beskrivande mått.

Utifrån tabellen kan vi konstatera att hälften av observationerna ligger under 3,4 % av eget kapital och hälften av observationerna under 0,19 % av totalt kapital. Vad som inte syns i tabellen är att 28 % av urvalet inte har redovisat finansiella instrument i nivå 3 (se bilaga 1) över huvudtaget. För eget kapital gäller att 22 banker (31,8 %) har en andel som ligger över medelvärdet medan 47 banker befinner sig under. 60 banker befinner sig under medelvärdet plus en standardavvikelse som för eget kapital i undersökningen är lika med 33 %. Extrema värden kräver mer uppmärksamhet för att konstatera om orsaken till de höga värdena beror på investeringsstrategi eller på händelser som har påverkat det egna kapitalet negativt. Att det skulle föreligga mätfel i undersökningen har dubbelkontrollerats och inga justeringar har behövts.

För totalt kapital är bilden nära på den samma. Trots att nivån på eget kapital i förhållande till totalt kapital kan skilja sig åt mellan bankerna befinner sig 48 av 71 banker under medelvärdet på 0,59 %. Skillnaden i spridning mellan övre och undre hälft är marginellt en annan, vilket visar sig i att 58 banker, mot 60 för eget kapital, har en andel som ligger under medelvärdet plus en standardavvikelse. För totalt kapital ligger den gränsen vid 1,48 %.

Samtliga banker har en relativt liten andel eget kapital i förhållande till totalt kapital. Hälften av bankerna har ett eget kapital under 5,3 % av det totala kapitalet. Medelvärdet som ligger 0,2 % över medianen tillsammans med en urvalsvidd på mellan 0,9 % till 13,0 % tyder på en homogen fördelning. 68 % av urvalet ligger på ett eget kapital som är mindre än 8,1 % av det totala kapitalet. I urvalet finns ett extremvärde på 60,7 % som har plockats bort. Nedan visas fördelningen med två diagram där extremvärden har tagits bort för att bättre åskådliggöra distributionen. Ett för eget kapital och ett för totalt kapital. Observationerna är rangordnade från lägsta till högsta värde i respektive kategori.

4.3 Resultat för storlek på bank och eget kapital

Alla banker	Antal banker	Medelvärde	Median	Standardavvikelse	Min	Max
Nivå 3/Eget kapital	69	12,5 %	3,4 %	20,5 %	0,0 %	91,2 %
Nivå 3/Totalt kapital	71	0,59 %	0,19 %	0,89 %	0,0 %	4,17 %
Nivå 3/Fin.Instr.VV	71	1,82 %	0,90 %	2,31 %	0,0 %	9,3 %

* Extremvärden (se metodkapitel): Bank nr: 28(159,0 %), 37(381,0 %), 66(8,7 %), 72(10,8 %), 74(17,3 %)

Tabell 2: Relativ andel nivå 3 av eget kapital för kategorin storlek på bank.

Tabellen visar på samma egenskaper som i tabellen ovan dock med en mindre skillnad mellan median och medelvärde. Man kan konstatera en koncentration av observationer i den nedre delen av urvalsvidden men med en jämnare fördelning av antalet observationer över och under medelvärdet för alla tre kategorierna än i motsvarande tabell ovan. Fördelningen av observationerna har stora likheter mellan samtliga tre kategorierna i förhållande till medelvärdet.

Hypothesis Test Summary

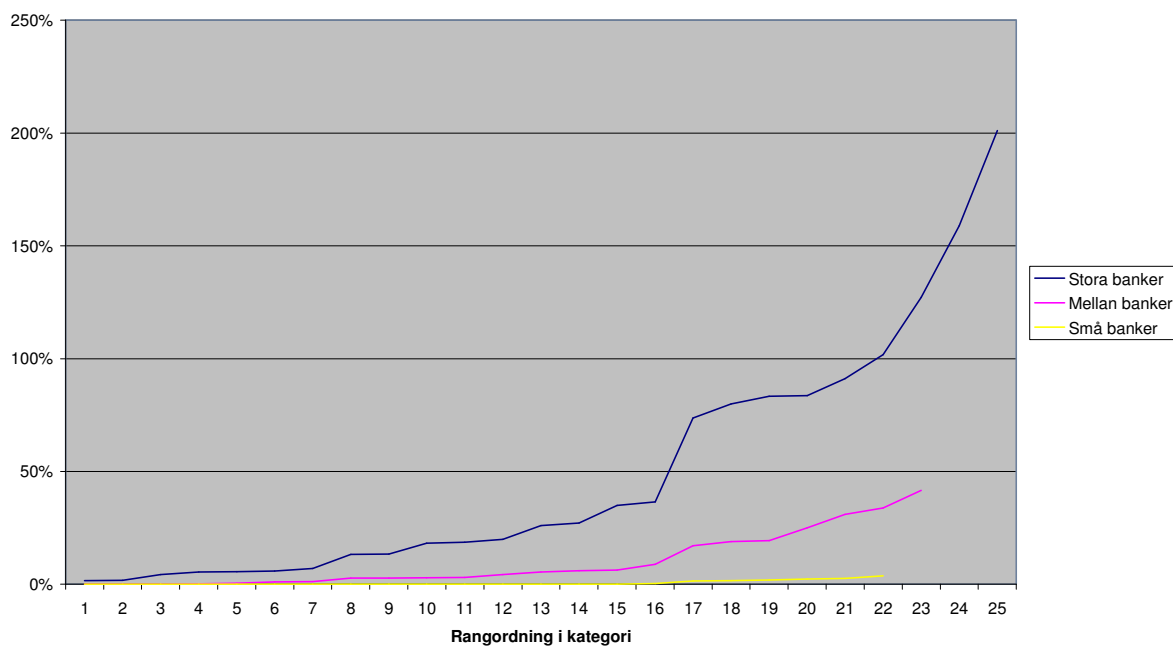
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Andel av Eget Kapital is the same across categories of Storlek .	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	.000	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is .05.

Bild 1: Kruskal-Wallis Test av skillnad mellan kategorierna stora, medelstora och små banker för relativ andel nivå 3 i förhållande till eget kapital.

Utifrån resultatet i tabellen kan man se att stora banker är överrepresenterade när det gäller finansiella instrument värderade i nivå 3 i förhållande till storleken på eget kapital och att det också kan observeras en skillnad mellan små och mellanstora banker. Mellanstora banker har i sin tur ett innehav som har stora likheter med vad som framkom för hela urvalet. De banker som inte innehar några finansiella instrument värderade i nivå 3 kan endast återfinnas i små och mellanstora banker. 16 små banker innehar inga finansiella instrument i nivå 3 medan endast 4 medelstora är i samma situation. Mer än 14 % av de stora bankerna och 8 % av de medelstora (för denna kategori gäller det de exkluderade fallen med extremvärden) har ett innehav som är större än det egna kapitalet. Innehavet i små banker är marginellt i jämförelse med övriga banker. Av 25 små banker är det endast 3 banker som har en relativ andel av det egna kapitalet som överstiger 3,8 %. Ett Kruskal-Wallis Test visar att det finns god signifikans (större än 99,9 %) i påståendet att det existerar en skillnad mellan kategorierna. Fördelningen av medelvärde och median visar då att stora banker har mer finansiella instrument i förhållande till eget kapital än medelstora och att medelstora i sin tur har mer än små banker. Nedan visas fördelningen med ett diagram där extremvärden har tagits bort för att bättre åskådliggöra distributionen. Observationerna är rangordnade från lägsta till högsta värde i respektive kategori.

Relativ andel av eget kapital

4.4 Resultat för storlek på bank och totalt kapital

Storlek (mEUR)	Antal banker	Medelvärde	Median	Standardavvikelse	Min	Max
(1)>200	25	1,71 %	1,15 %	1,54 %	0,07 %	5,09 %
200>(2)>40	23	0,52 %	0,25 %	0,69 %	0,00 %	2,51 %
40>(3)	22	0,03 %	0,00 %	0,05 %	0,00 %	0,18 %
Totalt	70	0,79 %	0,21 %	1,22 %	0,00 %	5,09 %

*Borttagna värden (se metodkapitel): Bank nr: 28(7,97 %), 37(4,60 %), 66(0,59 %), 72(0,77 %), 74(2,23 %)

Tabell 3: Relativ andel nivå 3 av totalt kapital för kategorin storlek på bank.

Liksom för resultatet ovan är fördelningen något jämnare över och under medelvärdet vid en uppdelning i storlekkategorier än för hela urvalet. Orsaken är att små och medelstora banker inte har lika många av de höga värden som har observerats samt stora banker inte har lika många låga värden i förhållande till hela urvalet.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Andel av Totalt Kapital is the same across categories of Storlek .	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	.000	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is .05.

Bild 2: Kruskal-Wallis Test av skillnad mellan kategorierna stora, medelstora och små banker för relativ andel nivå 3 i förhållande till totalt kapital.

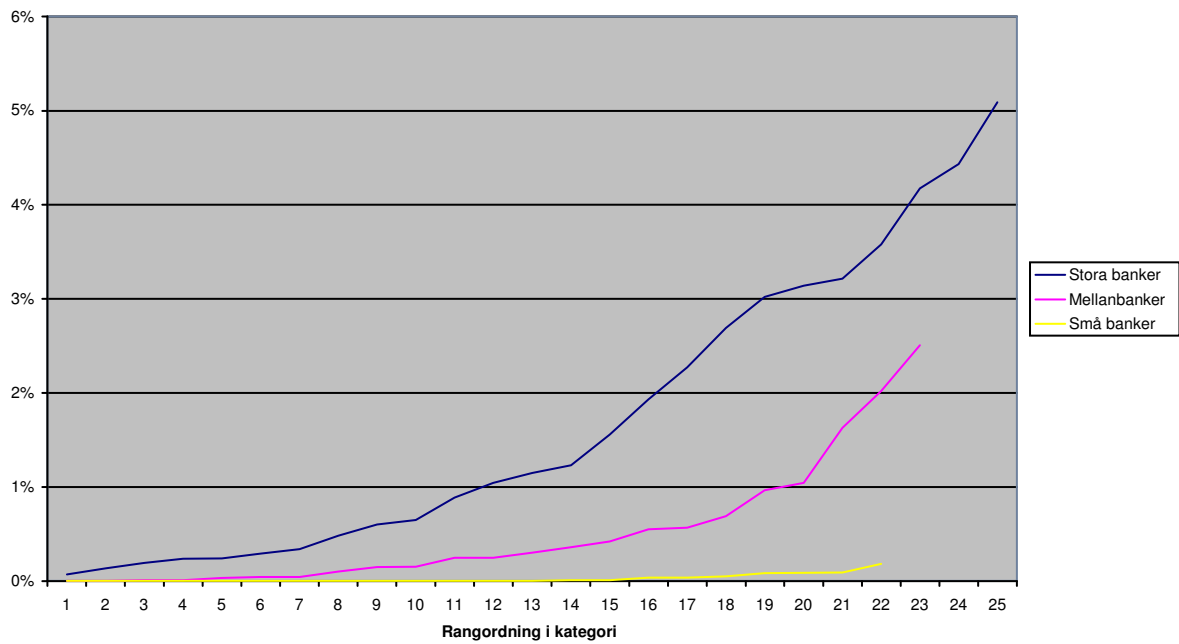
Fördelningen av nivå 3-instrument i förhållande till totalt kapital har stora likheter med vad som har framkommit för eget kapital ovan men med små uppmätta värden. För stora banker gäller att 40 % ligger över medelvärdet vilket ger en betydligt jämnare spridning än i förhållande till eget kapital vilket kan avläsas i att medianen ligger närmare medelvärdet. Det samma gäller för medelstora banker. Det måste innebära att andelen eget kapital i förhållande till totalt kapital också har en väsentlig spridning mellan urvalsgrupperna. Fördelningen av uppmätta medelvärden i tabell 2 och tabell 3 tyder på att mindre banker har mer eget kapital i förhållande till totalt kapital än stora⁷⁶. Av naturliga skäl är signifikansen för en skillnad mellan storlek hög också i förhållande till totalt kapital. Nedan visas fördelningen med ett diagram där extremvärden har tagits bort för att bättre åskådliggöra distributionen. Observationerna är rangordnade från lägsta till högsta värde i respektive kategori.

⁷⁶

Kvoten mellan medelvärdet för medelstora banker och medelvärdet för stora banker är större för totalt kapital än motsvarande kvot för eget kapital.

Relativ andel av totalt kapital

5 Analys

I detta kapitel analyseras resultatet av studien med utgångspunkt i de teorier som har beskrivits i uppsatsens tredje kapitel. Dispositionen av kapitlet sker med utgångspunkt i teorierna som avhandlas. Avslutningsvis diskuteras sambandet mellan storlek och innehav av de finansiella instrument som uppsatsen behandlar.

Som tabellerna visar så utgör andelen instrument som är värderade med icke observerbara indata en liten andel av bankernas finansiella ställning. Trots att vi inte har hittat någon information i litteraturen om vilka nivåer som man skulle kunna förvänta sig är resultatet ändå till viss del förvånande. Detta eftersom uppdateringen av standarden med de nya tilläggen kom till så snabbt och har stort fokus på just nivå 3 genom att mer upplysningar krävs om dessa. Med anledning av detta hade vi förväntat oss att de skulle uppta en större del av de finansiella instrumenten.

5.1 Nivå 3 i relation till Eget Kapital och Totalt Kapital

Endast en ytterst liten andel av bankernas totala tillgångar utgörs av finansiella instrument värderade till verkligt värde i nivå 3. Det kan ge intrycket att dessa inte är speciellt betydelsefulla för bankerna men i och med osäkerheten och subjektiviteten som finns kopplad till dessa instrument så skulle de trots allt kunna få stor betydelse. Speciellt som de flesta banker har en väldigt låg andel eget kapital i förhållande till totalt kapital. Ett nedskrivningsbehov av värdet skulle då påverka det egna kapitalet i stor utsträckning. Men, som vi ser i tabellerna, är även relationen "Nivå 3/Eget Kapital" låg för de flesta banker. Hälften av bankerna har en andel som är mindre än 3,4 % och för 75 % av bankerna är innehavet inte mer än 25 % av det egna kapitalet vilket visar på att en felvärdering generellt inte skulle få någon stor effekt på det egna kapitalet, och därmed påverka stabiliteten i banken. För några enskilda mellanstora och stora banker så ligger nivån dock betydligt högre än för genomsnittsbanken, upp till 381 % (extremvärde) av det egna kapitalet, så för dessa skulle även en förhållandevis liten felvärdering i värsta fall gravt kunna påverka bankens stabilitet. Det framgår även av tabell 2 att det främst är stora och medelstora banker som har höga värden i förhållande till eget kapital. De små bankerna har en högsta observation på 17,3 % av det egna kapitalet och är därmed utsatt för denna risk i betydligt lägre grad. Det har under finanskrisen visat sig att det kan räcka med att en bank går under för att det ska bli kaos på hela finansmarknaden.

Då merparten av bankerna har ett lågt innehav av nivå 3 instrument har inte upplysningen något större värde i det perspektivet att användaren ska bedöma effekten av eventuella felvärderingar för banker med låga innehav. Upplysningen fungerar då mer som ett undanröjande av ett osäkerhetsmoment vilket i sig kan vara betydelsefull. Men med tanke på att ett förhållandevis stort antal banker har ett innehav som avviker väsentligt från genomsnittsbanken kan man säga att upplysningsvärdet ligger i att upplysningarna identifierar dessa banker.

5.2 Identifiering av nivå

Man kan fundera på om det verkligen är så låga nivåer som vi har kommit fram till eller om resultatet beror på att bankerna inte gör de subjektivitetsbedömningar av modellerna som IASB avser i värderingshierarkin. Ryan hävdar i sin artikel, att en del av instrumenten värderade i nivå 2 har större likheter med instrument värderade i nivå 3. Enligt hans åsikt består nivå 2 instrumenten av två undergrupper där den ena gruppens värderingsmetoder har mer gemensamt med nivå 3 än instrument i den andra undergruppen i nivå 2. Innebörden är att gränsen mellan vad som är nivå 1 och vad som är nivå 2 är tydlig och oproblematiserad men att det inte är lika självklart att dra gränsen mellan nivå 2 och 3. För studiens resultat innebär det att det kan finnas anledning att var kritisk till bankernas signifikansbedömningar och därmed fundera över om inte nivå 2 i viss omfattning skall behandlas med samma försiktighet. Om Ryans teori stämmer innebär det att IASB genom upplysningskravets utformning inte når ända fram till målet att synliggöra den osäkerhet som finns i värderingen av vissa instrument. Då finns det anledning för IASB att titta på en annan struktur i upplysningskraven där den osäkra undergruppen i nivå 2 på ett tydligare sätt kan bedömas av de som skall granska bankerna. Det skulle antingen kunna ske genom att värderingshierarkin delas upp i ytterligare en nivå eller att det krävs mer data om nivå 2 med samma informationshöjd som för nivå 3.

5.3 Problem för små banker

Att skillnaden är så stor om man jämför storlek på bank är kanske inget som förvånar. Som Chorafas menar så är många av dagens finansiella instrument så avancerade att det krävs simuleringar och modeller för att värdera dem. Det kan innebära ett problem för mindre banker som kanske inte har kompetensen eller kapaciteten att hantera dessa komplexa modeller. Då uppstår frågan om de mindre bankerna avstår från att inneha denna typ av instrument. Om man som köpare inte har möjlighet att värdera instrumentet på ett tillförlitligt sätt är det inte osannolikt att man avstår från att investera. Det kan också vara så att man värderar dem med andra metoder?

Då analytiker i de flesta fall inriktar sig på att följa större banker är deras siffror mer granskade vilket innebär att de har ett mindre handlingsutrymme i sina bedömningar. Mindre bankerna har därmed färre analytiker som övervakar dem. I vår empiriska studie har det visat sig att småbankerna har relativt få finansiella instrument värderade i nivå 3 vilket teoretiskt kan bero på större möjligheter att dölja osäkerheten i värderingen av nivå 3 instrument. Detta genom att helt enkelt redovisa dem till verkligt värde via nivå 2 eller till anskaffningsvärde genom att kategorisera dem som ”innehas till förfall”. En orsak till att inte vilja redovisa i nivå 3 kan vara att det är kostsamt att lämna de ytterligare upplysningar som krävs för denna nivå. Det kan också vara så att värderingsmetoden är komplicerad och kostsam och en enkel utväg kan vara att använda en mindre avancerad modell som inte passar den aktuella situationen för att uppfylla bankledningens egenintressen enligt agentteorin.

5.4 Market for Lemons

Arkelof skriver i sin artikel om hur osäkerhet påverkar en marknad och hotar att dra ner kvaliteten på hela marknaden. Denna situation kan överföras till bankernas finansiella instrument och kopplas till den senaste finanskrisen. Om det finns en uppfattning på marknaden om att en viss genomsnittsmängd finansiella instrument har ett värde som innehåller stor osäkerhet kommer alla banker att bli bedömda efter samma osäkerhet enligt denna teori oavsett om de inte innehar sådana instrument eller innehar en väsentlig mängd. Genom att bankerna numera måste redovisa hur mycket som är värderat med icke-observerbara marknadsdata så kan nu intressenterna själva göra en bedömning av de enskilda bankerna. Med tanke på resultatet i studien kan detta ha stor betydelse. Några få banker har innehav som väsentligt avviker från det genomsnittliga innehavet. I studien ser vi en stor homogen grupp med innehav som ligger på en modest nivå medan några få har stora innehav i förhållande till eget kapital. Upplysningen är positiv i den bemärkelsen att marknaden kan bedöma bankernas finansiella instrument utifrån värderingsmetod och inte hur tillförlitlig värderingen är för finansiella instrument värderade till verkligt värde som helhet.

6 Avslutning

I detta sista kapitel diskuteras de slutsatser som kan härledas ur det empiriska resultatet och hur frågeställningen kan besvaras. Avslutningsvis ger författarna förslag på fortsatt forskning med utgångspunkt i de erfarenheter som har uppkommit under arbetets gång men som inte faller inom ramen för uppsatsens syfte.

6.1 Slutsats

Följande slutsatser kan dras av den gjorda undersökningen:

– *Hur stort innehav av finansiella instrument värderade till verkligt värde med icke-observerbar indata har banker i relation till eget kapital och totalt kapital?*

Majoriteten av bankerna har utefter vad de har upplyst väldigt låg andel finansiella instrument värderade i nivå 3 både i förhållande till eget kapital och totalt kapital. Hälften av bankerna har ett innehav av finansiella instrument värderade i nivå 3 som är mindre än 3,4 % av det egna kapitalet och 0,19 % av det totala kapitalet. Genom att titta på skillnaden mellan median och medelvärde kan också konstatera att spridningen är mycket stor och att detta gäller ett mindre antal banker som utmärker sig med väsentligt mycket högre värden. Ett fåtal banker har vad som, utifrån vårt urval, måste betecknas som extremt höga nivåer.

Den relativa andelen finansiella instrument i nivå 3 är så låga att det inte finns anledning för investerare och andra intressenter att generellt oroa sig över osäkerheten i värderingen och vilken effekt en felvärdering kan få. För de fåtal banker vars innehav avviker från genomsnittsbanken genom att vara väsentligt högre kan en felvärdering få en betydande påverkan på det egna kapitalet och därmed bankens stabilitet. Framför allt på grund av detta faktum är upplysningen befogad för att möjliggöra för intressenterna att identifiera dessa. Men lika viktigt är att man även får reda på vilka banker som har låga eller inga innehav av finansiella instrument värderade med osäkra metoder.

– *Kan väsentliga skillnader konstateras mellan olika banker med avseende på storlek*

Studien har visat att det, i vårt urval, råder en signifikant skillnad mellan storlek på banker och hur mycket finansiella instrument värderade med icke-observerbar indata som dessa innehar. Stora banker har, som grupp, en väsentligt högre andel nivå 3 instrument än de övriga två kategorierna. Medelstora banker har i sin tur större innehav än vad små banker har. Detta innebär att storlek på bank och innehav av finansiella instrument i nivå 3 har en positiv korrelation. Skillnaden är så stor att en signifikans med mycket stor sannolikhet gäller oavsett hur urvalet kategoriseras. De observerade värden som avviker genom att vara mycket högre än genomsnittet är inte en företeelse enbart för stora banker utan återfinns också bland medelstora banker. De flesta små har inga eller ytterst små innehav.

6.2 Förslag på fortsatt forskning

Till en början hade vi tänkt undersöka om det gick att se skillnader beroende på vilken affärsinriktning som banken har. Undersökningen gick inte att genomföra på ett bra acceptabelt sätt (se metodkapitlet) när uppsatsen skrevs men författarna anser det ändå intressant att undersöka om det utöver storlek på bank finns signifikant skillnad mellan banker med olika affärsinriktning med avseende på innehav av nivå 3 instrument

Det allra mest central med ett upplysningskrav är nyttan av informationen. Eftersom både standarden för redovisning av finansiella instrument och instrumenten i sig är komplicerade och analytiker är begränsade i hur djup analys de kan göra av en enskild bank uppstår frågan hur informationen används. Ett tänkbart angreppssätt är en kvalitativ undersökning av upplysningens betydelse genom intervjuer av analytiker för att undersöka om de granskar informationen och i så fall på vilket sätt de använder den.

I den teori som har inhämtats under uppsatsen genomförande har det framkommit att avvägningen mellan nivå 2 och nivå 3 kan vara problematisk. Då det även har iakttagits av författarna, under insamlingen av det empiriska materialet, att en stor del av de finansiella instrumenten som värderas till verkligt värde återfinns i nivå 2 är det intressant att studera denna avvägning.

Källförteckning

Böcker

Chorafas, N, Dimitris. 2006. *IFRS, Fair Value and Corporate Governance*, 1:a uppl., CIMA Publishing, Oxford, England

Ejvegård, Rolf, 2009, *Vetenskaplig metod*, 4:e Uppl., Studentlitteratur, Lund

Holmqvist-Larsson, Anna-Carin, Pilebjer-Bosson, Ing-Marie, Wideroth, Camilla, "IAS 39 Finansiella instrument, Redovisning och värdering - en översikt", *KPMG*, Stockholm, 2009

IASB, *IFRS Official pronouncement issued at 1 January 2010 Part B*, London, 2010

– IFRS 7

– Basis for Conclusions on IFRS 7

Internationell Redovisningsstandard i Sverige, 2009, FAR SRS Förlag, Avesta

– Föreställningsram

– IAS 32

– IAS 39

Körner, Svante & Wahlgren, Lars, 2002, *Praktisk statistik*, 3:e uppl., Studentlitteratur, Lund

Lee, C. H., Lee, J. C., Lee, A. C., 2000, *Statistics for Business and Financial Economics*, Second Edition, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore

Marton, Jan, Falkmark, Per, Lumsden, Marie, Petterson, Anna Karin & Rimmel, Gunnar, 2008, *IFRS i Teori och Praktik*, 1:a Uppl., Bonniers, Sundbyberg

Patel, Runa & Davidson, Bo, 1994, *Forskningsmetodikens grunder*, 2:a Uppl., Studentlitteratur, Lund

Smith, Dag, 2006, *Redovisningens språk*, 3:e uppl., Studentlitteratur, Lund

Walton, Peter J., *The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting*, London, Routledge, 2007

Artiklar

Allen, F., Carletti, E., "Mark-to-Market Accounting and Liquidity Pricing", 15 January 2007, www.elenacarletti.com/Allen-Carletti-MMA-final.pdf

Arkelof, George, "The Markets for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism". *Quarterly Journal of Economics*. Aug 1970, vol 84 Issue 3

Bäckström, Anders & Forsell, Jan, "Finanskrisen – orsak och risk för svenska företag", *Balans nr 11* 2008

Finansinspektionen, "Lagbegränsad IFRS", 2009-11-23.

http://www.fi.se/upload/43_Utredningar/40_Skrivelser/2009/ifrs_kredit091120NY.pdf

Grefberg, Carl & Nilsson Jörgen, "Förslag till nya regler för värdering till verkligt värde" *KPMG Financial reporting news*, September 2009

<http://www.ipage.se/projekt/kpmg/fras/sept/Verkligtvarde.pdf>

Haldane, Andrew G., "Why Banks Failed The Stress Test", *The basis for a speech given at the Marcus-Evans Conference on Stress-Testing*, 9-10 February 2009

Hammar, I., "Oklart värde på SEB:s obligationer", *www.realtid.se*, 2008-12-09

http://www.realtid.se/ArticlePages/200812/08/20081208134610_Realtid258/20081208134610_Realtid258.dbp.asp

Hughes, J., "Flurry of reports on their way as industry grapples with changes", *Financial Times*, 2007-12-13

IASB, "Improving disclosures about financial instruments", *Exposure Draft*, 2008

http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/1EB5581B-A460-40AF-9F66-0B9314A46C32/0/ED_AmendmentstoIFRS7_WEBSITE.pdf

IASB, "IASB enhances financial instruments disclosures", *IASB Press Release*, 5 mars 2009, <http://www.iasplus.com/pressrel/0903ifrs7amendments.pdf>

Khurana, I.K., and M.S. Kim. 2003. "Relative Value Relevance of Historical Cost vs. Fair Value: Evidence from Bank Holding Companies." *Journal of Accounting and Public Policy* 22

Laux, C., Leuz, C., "The crisis of fair-value accounting: Making sense of the recent debate, Accounting", *Organizations and Society nr. 34* (2009) s. 826–834

Magnan, M., Thornton, D., "Fair Value Accounting", *Scientific Series*, 2009

Marton, Jan, Redovisning: "Värde – vad är det egentligen", *Balans nr 3*, 2008a

Marton, Jan, "Redovisningen har skuld i krisen", *Dagens Industri*, 29 september 2008b

Novoa, A., Scarlata, J., Solé, J., "Procyclicality and Fair Value Accounting", International Monetary Fund, 2009

Rimmel, Gunnar, "Human Resource Disclosure", School of Economics and Commercial Law at Göteborg University, 2003

Rosén, Hans, "Så funkar finanskrisen", *www.dn.se*, 2008-09-18

<http://www.dn.se/ekonomi/sa-funkar-finanskrisen-1.656631> (besökt 2010-04-12)

Ryan, Stephen G., "Fair Value Accounting: Understanding the Issues Raised by the Credit Crunch", *For the Council of Institutional Investors*, July 2008.
<http://www.uic.edu/classes/actg/actg593/Readings/Fair-Value/Fair%20value%20accounting%20-%20Understanding%20the%20issues%20Ryan.pdf>

Ryan, Stephen G., "Accounting in the subprime crisis", *Accounting Review*; Nov2008, Vol. 83 Issue 6

Trombley, M. A., "Accounting Method Choice in the Software industry", *The Accounting Review* Vol. LXIV, No. 3, 1989

Urwitz, Gabriel, "Nödväntigt förändra reglerna för bankerna", *www.dn.se*, 2009-08-16.
<http://www.dn.se/debatt/del-2-gabriel-urwitz-nodvandigt-forandra-reglerna-for-bankerna-1.931757> (besökt 2010-05-15)

Watts, R. L., "Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards", *The Accounting Review* Vol. LIII, No. 1, 1978

William, G, David. Jackson, G, H, Richard, 2008, "Fair Value in financial reporting: problems and pitfalls in practice – a case study analysis of the use of fair valuation at Enron", University of Exeter. UK

Nr	Bank	Totala Tillgångar mdrEUR	Totala Tillgångar (R)edovisad (V)aluta	Eget Kapital (RV)	Nivå 3	Storlek	Andel av Eget Kapital	Andel av Totala Kapital
1	BNP Paribas	2 057 698	2 057 698	72 299	73645	1	101,9%	3,58%
2	Royal Bank of Scotland Group Plc (The)	1 907 159	1 696 486	94 631	17700	1	18,7%	1,04%
3	HSBC Holdings Plc	1 641 308	2 364 452	135 661	36784	1	27,1%	1,56%
4	Barclays Bank Plc	1 550 413	1 379 148	58 699	43276	1	73,7%	3,14%
5	Deutsche Bank AG	1 500 664	1 500 664	37 969	76389	1	201,2%	5,09%
6	ING Groep NV	1 163 643	1 163 643	39 778	10333	1	26,0%	0,89%
7	Lloyds Banking Group Plc	1 154 822	1 027 255	44 107	2439	1	5,5%	0,24%
8	Société Générale	1 023 701	1 023 701	46 838	42730	1	91,2%	4,17%
9	UniCredit SpA	928 760	928 760	62 892	11435	1	18,2%	1,23%
10	HSBC Bank plc	845 304	1 217 737	46 038	36784	1	79,9%	3,02%
11	Commerzbank AG	844 103	844 103	26 576	9700	1	36,5%	1,15%
12	HBOS Plc	808 493	719 183	26 156	3457	1	13,2%	0,48%
13	Credit Agricole Corporate and Investment Bank	712 432	712 432	14 409	22907	1	159,0%	3,22%
14	Intesa Sanpaolo	624 844	624 844	53 771	3760	1	7,0%	0,60%
15	Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA	535 064	535 064	30 763	1803	1	5,9%	0,34%
16	Nordea Bank AB (publ)	507 544	5 203 230	229 849	9887	1	4,3%	0,19%
17	Danske Bank A/S	414 412	3 098 477	100 659	20110	1	20,0%	0,65%
18	UniCredit Bank AG	363 420	363 420	23 638	8252	1	34,9%	2,27%
19	KBC Groep NV/ KBC Groupe SA-KBC Group	324 231	324 231	17 177	14370	1	83,7%	4,43%
20	Deutsche Postbank AG	226 609	226 609	5 251	4374	1	83,3%	1,93%
21	Skandinaviska Enskilda Banken AB	225 150	2 308 227	99 669	5543	1	5,6%	0,24%
22	Svenska Handelsbanken	207 067	2 122 842	83 088	1452	1	1,7%	0,07%
23	Bank Nederlandse Gemeenten NV, BNG	204 496	104 496	2 253	303	1	13,4%	0,29%
24	ABN AMRO Bank NV	202 084	202 084	4 278	5439	1	127,1%	2,69%
25	Erste Group Bank AG	201 710	201 710	16 123	272	1	1,7%	0,13%

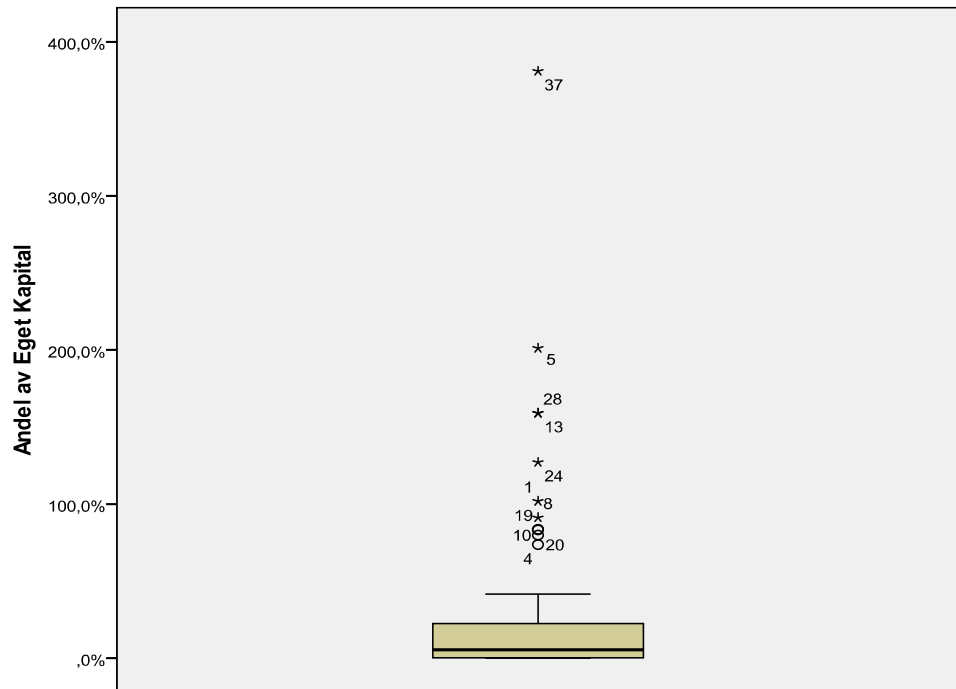
Bilaga 1

Nr	Bank	Totala Tillgångar mdrEUR	Totala Tillgångar (R)edovisad (V)aluta	Eget Kapital (RV)	Nivå 3	Storlek	Andel av Eget Kapital	Andel av Totalt Kapital
26	UniCredit Bank Austria AG-Bank Austria	194 459	194 459	14 388	4874	2	33,9%	2,51%
27	Bank of Ireland	181 106	181 106	6 437	1245	2	19,3%	0,69%
28	Swedbank AB	175 058	1 794 687	89 974	143100	2	159,0%	7,97%
29	Allied Irish Banks plc	174 314	174 314	11 335	2842	2	25,1%	1,63%
30	Nykredit Realkredit A/S	166 818	1 247 263	51 241	3074	2	6,0%	0,25%
31	Raiffeisen Zentralbank Oesterraich AG - RZB	147938	147938	10308	446	2	4,3%	0,30%
32	Landesbank Berlin Holding AG-LBB Holding AG	143 835	143 835	2 712	515	2	19,0%	0,36%
33	Banco Popular Espanol SA	129 290	129 290	8 448	2614	2	30,9%	2,02%
34	SNS Reaal NV	128 983	128 938	5 063	12	2	0,2%	0,01%
35	National Bank of Greece SA	113 394	113 394	9 828	621	2	6,3%	0,55%
36	Realkredit Danmark A/S	99 821	746 343	41 162	62	2	0,2%	0,01%
37	Northern Rock (Asset Management) Plc	98 305	87 446	1 055	4019	2	381,0%	4,60%
38	Dexia Municipal Agency	85 830	85 830	990	28	2	2,8%	0,03%
39	Anglo Irish Bank Corporation Limited	85 212	85 212	4 786	821	2	17,2%	0,96%
40	EFG Eurobank Ergasias SA	84 269	84 269	6 314	0	2	0,0%	0,00%
41	Banco de Sabadell SA	82 823	82 823	5 297	468	2	8,8%	0,57%
42	OP-Pohjola Group	80 430	80 430	6 187	337	2	5,4%	0,42%
43	Irish Life & Permanent Plc	80 021	80 021	2 006	836	2	41,7%	1,04%
44	Raiffeisen International Bank-Holding AG	76 275	76 275	7 000	33	2	0,5%	0,04%
45	Alpha Bank AE	69 596	69 596	5 973	69	2	1,2%	0,10%
46	Volkswagen Financial Services AG	60 286	60 286	6 311	0	2	0,0%	0,00%
47	Co-operative Bank Plc (The)	51 847	46 119	1 876	19	2	1,0%	0,04%
48	Marfin Popular Bank Public Co Ltd	41 828	41 828	3 759	103	2	2,7%	0,25%
49	Bank für Arbeit und Wirtschaft	41 225	41 225	2 292	63	2	2,7%	0,15%
50	Hypo Alpe-Adria Bank International AG-Hypo Alpe	41 079	41 079	1 990	60	2	3,0%	0,15%

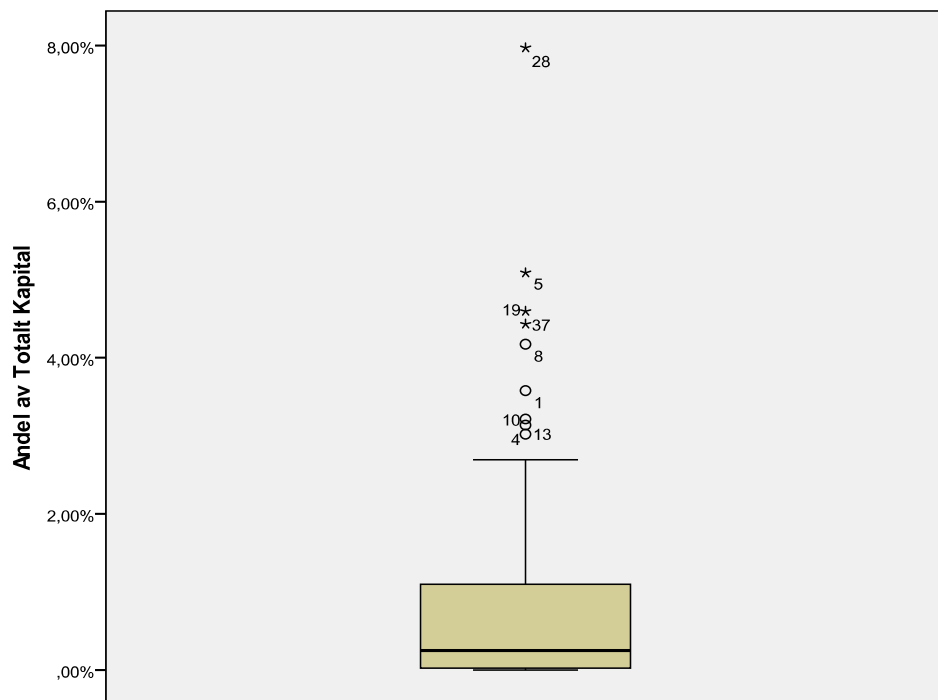
Bilaga 1

Nr	Bank	Totala Tillgångar mdrEUR	Totala Tillgångar (R)edovisad (V)aluta	Eget Kapital (RV)	Nivå 3	Storlek	Andel av Eget Kapital	Andel av Totalt Kapital
51	Aareal Bank AG	39 569	39 569	2 077	0	3	0,0%	0,00%
52	Powszechna Kasa Oszczednosci Bank Polski SA	38 109	156 478 703	20 316 600	12005	3	0,1%	0,01%
53	Volkswagen Bank GmbH	34 193	34 193	4 095	0	3	0,0%	0,00%
54	BRF Kredit A/S	33 013	246 829	9 730	220	3	2,3%	0,09%
55	Emporiki Bank of Greece SA	28 424	28 424	1 559	0	3	0,0%	0,00%
56	Coventry Building Society	20 687	18 402	745	0	3	0,0%	0,00%
57	TT Hellenic Postbank S.A	17 956	17 956	1 242	33	3	2,7%	0,18%
58	LeasePlan Corporation NV	17 126	17 126	1 618	0	3	0,0%	0,00%
59	Oberbank AG	16 031	16 031	1 036	0	3	0,0%	0,00%
60	Municipality Finance Plc-Kuntarahoitus Oyj	14 558	14 558	132	5	3	3,8%	0,03%
61	Kredyt Bank SA	9 517	39 076 602	2 588 600	2463	3	0,1%	0,01%
62	Principality Building Society	6 991	6 219	290	0	3	0,0%	0,00%
63	Kas Bank NV	6 330	6 330	193	3	3	1,6%	0,05%
64	Landshypotek AB	5 833	59 796	3 320	0	3	0,0%	0,00%
65	General Bank of Greece SA	4 830	4 830	269	4	3	1,5%	0,08%
66	Banca Generali SpA-Generbanca	3 988	3 988	269	23	3	8,7%	0,59%
67	Bank Mendes Gans NV	3 921	3 921	186	0	3	0,0%	0,00%
68	Alandsbanken Abp-Bank of Aland Plc	3 379	3 379	162	3	3	1,9%	0,09%
69	DAB Bank AG	3 121	3 121	181	0	3	0,0%	0,00%
70	Nottingham Building Society	2 923	2 600	138	0	3	0,0%	0,00%
71	Nordnet AB	2 322	23 809	1 036	0	3	0,0%	0,00%
72	Laan & Spar Bank A/S	1 293	9 669	685	74	3	10,8%	0,77%
73	Mortgage and Land Bank of Latvia	1 256	884 700	78 400	305	3	0,4%	0,03%
74	Norvik Banka AS	664	468 100	60 400	10425	3	17,3%	2,23%
75	NeoNet AB	47	484	294	0	3	0,0%	0,00%

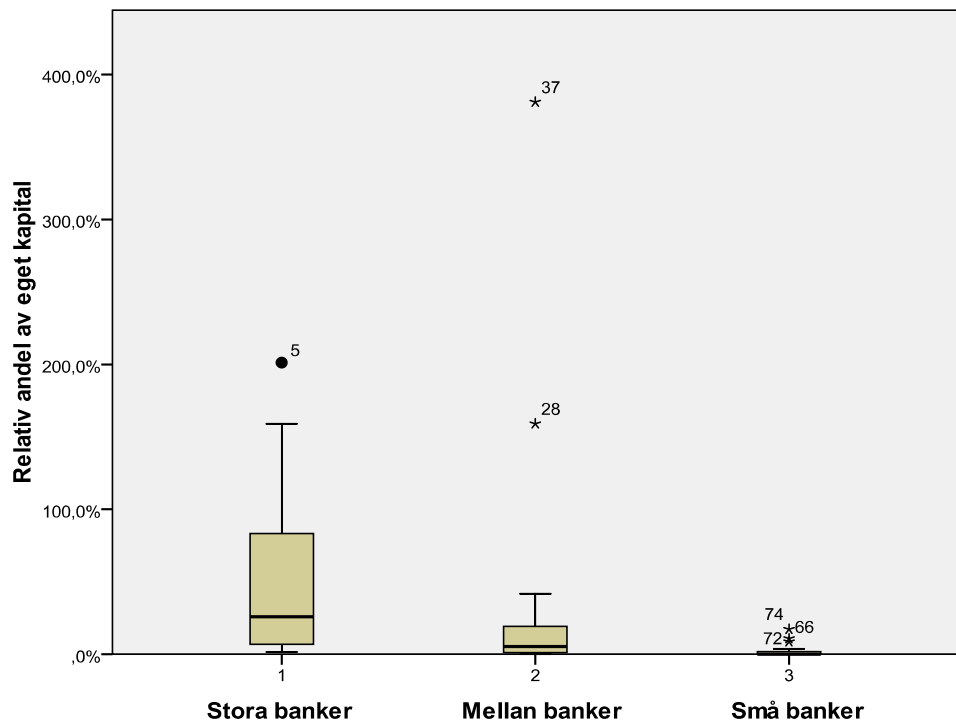
Bilaga 2

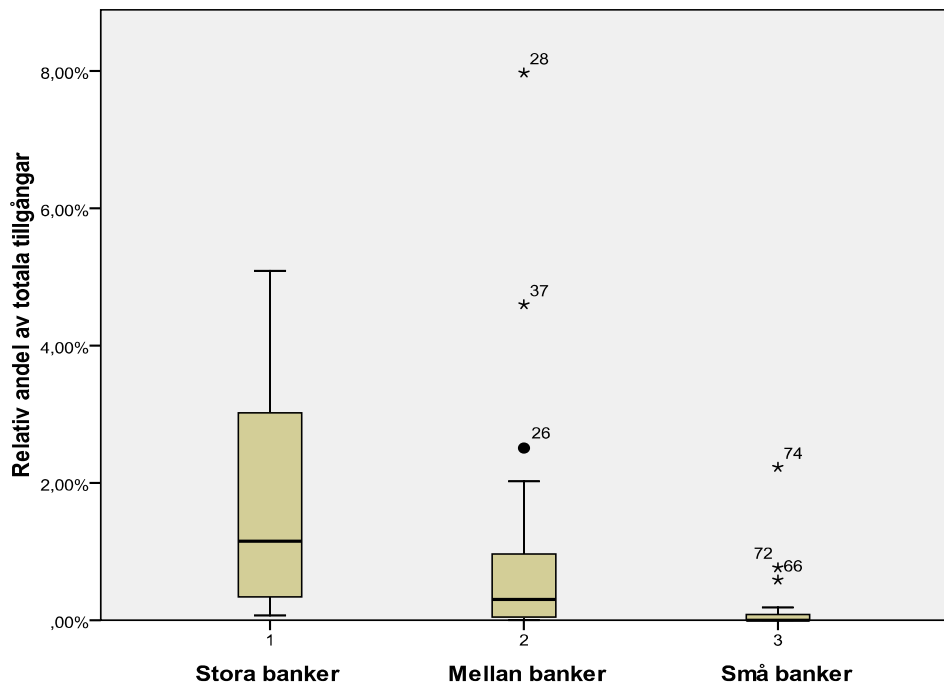
Boxplot 1: Fördelning av relativ andel nivå 3 i förhållande till eget kapital för hela urvalet

Boxplot 2: Fördelning av relativ andel nivå 3 i förhållande till totalt kapital för hela urvalet

Boxplot 3: Fördelning av relativ andel nivå 3 i förhållande till eget kapital för stora, medelstora och små banker

Boxplot 4: Fördelning av relativ andel nivå 3 i förhållande till totalt kapital för stora, medelstora och små banker.